Stöd för barns psykiska hälsa vid skilsmässa

En broschyr för professionella inom småbarnspedagogiken

Ina Vihtonen

Examensarbete

Det sociala området

2020

Förnamn Efternamn

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Socionom
Identifikationsnummer:	7480
Författare:	Ina Vihtonen
Arbetets namn:	Stöd för barns psykiska hälsa vid skilsmässa: en broschyr för professionella inom småbarnspedagogiken
Handledare (Arcada):	Eivor Söderström
Uppdragsgivare:	Barnavårdsföreningen i Finland

Sammandrag:
Att föräldrar till allt yngre barn skiljer sig blir hela tiden vanligare, skilsmässors andel har inte i sig ökat men allt färre gifter sig i dagens värld. Detta kräver ny kunskap om vilken inverkan skilsmässan har på familjens yngsta och på vilket sätt hela familjen kan stödas så att processen blir så smidig och smärtfri för alla involverade. För att få in stödet i barnets vardag kräver det att de professionella inom småbarnspedagogiken besitter kunskap om skilsmässans inverkan på barnet samt hur de kan stöda barnet då föräldrarnas resurser kanske inte räcker till. Det finns många faktorer som påverkar barns möjligheter att hantera situationen, för att få en avgränsning på arbetet har fokuset hållits på barns psykiska hälsa och hur de professionella kan stöda barnen i vardagen. Syftet med arbetet är att ge stöd och kunskap till de professionella som arbetar med barnen dagligen. Frågeställningarna är: ”Vad finns det för risk- och skyddsfaktorer som kan påverka barns psykiska hälsa vid skilsmässa?” och ”Hur kan de professionella inom småbarnspedagogiken stöda barns psykiska hälsa under en skilsmässa?”. Arbetet är ett verksamhetsinriktat arbete och kunskapen som samlats in är teori och forskning samt professionellas inblickar i sitt arbete med hjälp av kartläggningsdiskussioner. Slutprodukten är en broschyr som ska finnas lätt till hands i det vardagliga arbetet och som stöder de professionella inom småbarnspedagogiken. Med socialpedagogik som teori stöds kunskapens delområden med hur de professionella i sitt arbete kan stöda barnen. De faktorer som kan fungera som risk- och skyddsfaktorer för barnet har blivit indelade i kategorierna: kunskap, levnadsförhållanden, utvecklingsstadiet och rollmodeller. Barn lär sig i växelverkan med sin närmiljö och de modeller som finns i hens omgivning. Reaktionen är olika beroende på barnets ålder och hurdana levnadsförhållanden hen kommer från. Det mest givande stödet kan ges åt barnen genom att även stöda föräldrarna och tillsammans forma ett stödande nätverk för barnet.

Nyckelord:	Barnavårdsföreningen (BF), barns psykiska hälsa, småbarnspedagogik, skilsmässa, risk- och skyddsfaktorer, professionella
Sidantal:	55+3
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	7.12.2020

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Socionom
Identification number:	7480
Author:	Ina Vihtonen
Title:	Supporting children's physical health during divorce: A brochure for daycare professionals
Supervisor (Arcada):	Eivor Söderström
Commissioned by:	Barnavårdsföreningen i Finland

Abstract:
It´s becoming more common that parents of younger children are getting divorced, the number of divorces has not been increasing but fewer are getting married in today's world. This requires more knowledge about the impact of divorce on the family's youngest and how to support the family and make the process as seamless and harmless as possible for everyone that is involved. To get the support that the child needs into everyday life the professionals in childcare should possess knowledge about the impact of divorce on children and how to help when the parent's resources may not be sufficient. There are a lot of factors that contribute to the child's possibilities to cope with the divorce, to get a limitation to the subject the focus will be kept on children's physical health and how the professionals can support the child in their everyday work. The purpose of this work is to give support and knowledge to the professionals that work with children in the daycare. The questions used for the study are: "What kind of risk- and protective factors can affect the child's psychical health during a divorce?" and "How can the professionals in the daycare support children during divorce?". The knowledge that is used in the final product is based on literature and theory combined with professionals point of views on their own work. The product of this work is a brochure that is supposed to be easily obtainable in everyday work with children and support the professionals in the field. Social pedagogy as the theory for this work supports the knowledge and helped the categorization of the information into the areas in which the professionals can support the children in their work. The results of the risk and protection factors that effects the child was gathered into four categories: knowledge, the child's living arrangement, development stage and role models. Children learn in relation to their surroundings and after the patterns they observe. The child's reaction to the divorce vary depending on the child's age and living condition. The best and most efficient support for the child is when the parents receive support too, together the adults in the child's life create a supportive network.

Keywords:	Barnavårdsförenignen (BF), children's physical health, childcare, divorce, risk- and protective factors, professionals
Number of pages:	55+3
Language:	Swedish
Date of acceptance:	7.12.2020

OPINNÄYTE	
Arcada	
Koulutusohjelma:	Sosionomi
Tunnistenumero:	7480
Tekijä:	Ina Vihtonen
Työn nimi:	Lapsen psyykkisen terveyden tukeminen avioerotilanteissa: esite varhaiskasvatuksen ammattilaisille
Työn ohjaaja (Arcada):	Eivor Söderström
Toimeksiantaja:	Barnavårdsföreningen i Finland

Tiivistelmä:

Nykypäivässä avioero pienten lasten vanhempien välillä yleistyy, avioeron määrä sinänsä ei ole kasvanut mutta yhä harvemmin avioituu ylipäätään. Tieto avioeron vaikutuksesta pienelle lapselle kasvaa tämän myötä ja tuen tarve koko perheelle avioeron aikana tekee prosessista sujuva ja kivuton kaikille osallisille. Tuen antaminen lapsen arkipäivässä edellyttää, että ammattilaiset, jotka työskentelevät varhaiskasvatuksessa sisäistää tietoa avioeron vaikutuksesta lapseen ja miten he pystyvät antaa lapsille tukea silloin kun vanhempien voimavarat eivät mahdollisesti riitä. Lapsen mahdollisuus käsitellä tilannetta koostuu monesta eri tekijästä ja saadakseen rajoitus työhön on keskitetty lapsen psyykkiseen terveyteen ja ammattilaisten mahdollisuuteen tukea lasta arjessa. Työn tarkoitus on antaa tukea ja tietoa ammattilaisille, jotka työskentelevät varhaiskasvatuksessa. Kysymykset, jotka ovat käytetty työssä ovat: ”Minkälaisia riski- ja suojatekijöitä voivat vaikuttaa lapsen psyykkiseen terveyteen?” ja ”Miten ammattilaiset varhaiskasvatuksessa voivat tukea lasta avioeron aikana?”. Toimintasuuntainen työ koostuu tiedosta, joka on kerätty teoriasta ja tutkimuksista sekä ammattilaisten pohdinnoista omasta työstään kartoituskeskusteluilla. Lopputulos on esite. jonka tarkoitus on olla helposti käytettävissä arkipäiväisessä työssä lasten kanssa. Sosiaalipedagogiikka toimii teoriana ja tukee tiedon jakelua alueisiin mitkä ammattilaiset käyttävät työssään lasten tukemisessa. Tulokset lapsen riski- ja suojatekijöistä on jaettu neljään eri kategoriaan: tieto, elinolot, kehitysvaihe sekä roolimallit. Lapsi oppii vuorovaikutuksessa ympäristöönsä ja niistä malleista mitkä hän havaitsee. Lapsen reaktio vaihtelee riippuen hänen iästään ja elinolista. Paras tuki lapselle mahdollistuu yhteistyössä vanhempein kanssa, yhdessä on mahdollista muodostaa tukiverkostoa, joka tukee lasta.

Avainsanat:	Barnavårdsföreningen (BF), lapsen psyykkinen terveys, varhaiskasvatus, riski- ja suojatekijöitä, ammattilainen
Sivumäärä:	55+3
Kieli:	Ruotsi
Hyväksymispäivämäärä:	7.12.2020

INNEHÅLL

1 Inledning ... 7

2 Syfte & Frågeställning ... 8

3 Bakgrund ... 9

3.1 Äktenskap och vårdnad om barn enligt lagen ... 9
3.2 Psykisk hälsa ... 10
3.3 Småbarnspedagogik ... 11

4 Tidigare Forskning kring barns psykiska hälsa vid skilsmässa ... 14

5 Teoretisk referensram - Socialpedagogik ... 20

5.1 Bemötande ... 21
5.2 Kommunikation ... 22
5.3 Gemenskap och individen ... 23

6 Insamling av materialet ... 25

6.1 Kartläggningsdiskussioner ... 26
6.2 Artiklarna ... 27
6.2.1 Utvecklingsstadiet ... 28
6.2.2 Rollmodeller ... 29
6.2.3 Kunskap ... 30
6.2.4 Levnadsförhållanden ... 32

7 Metod ... 33

7.1 Idé fasen ... 34
7.2 Planering ... 36
7.3 Utförande ... 38
7.4 Utvärdering ... 39
7.5 Etiska aspekter ... 40

8 Resultat ... 41

8.1 Litteraturen ... 42
8.2 Slutprodukten-Broschyren ... 44

9 Diskussion ... 46

9.1 Resultat diskussion ... 46
9.2 Metoddiskussion ... 50
9.3 Fortsatt forskning ... 51

Källor ... 52

Bilagor **56**

Bilaga 1: Frågorna för kartläggningsdiskussionerna 56

Bilaga 2: Artiklarna för innehållet av broschyren 57

Bilaga 3: Broschyren 58

1 INLEDNING

En skilsmässa handlar om något mellan de vuxna i familjen, inte sant? Detta stämmer endast då familjen består enbart av de två som vill avsluta sitt förhållande. I en situation där familjen består av fler än två medlemmar blir alla parter lika påverkade av situationen, om inte till och med mera. Då ett parförhållande tar slut och de vuxna bestämmer sig för att skiljas har de själva haft tid att överväga situationen och förbereda sig för vad som kommer att hända. Barnen i familjen får inte samma möjligheter och blir oftast snabbt inblandade i en snabbt ändrande process som de inte har någon kontroll över.

Det blir allt mer en norm i dagens samhälle, endera har man själv gått igenom en separation eller så kan man komma från en familj som genomgått skilsmässa. Eftersom det blir allt vanligare behövs det mera information om vilken effekten kan vara på ett litet barn och hur alla de involverade parterna ska gå till väga för att göra skilsmässan så smidig och smärtfri även för familjens allra minsta. För att få in stödet på gräsrotsnivån blir det viktigt att informationen även finns i barnets vardag, det vill säga inom småbarnspedagogiken. Med mera kunskap gällande ämnet blir det lättare för de professionella att bidra till en smidig vardag för barnen, även då det sker stora förändringar.

Arbetet är arbetslivsrelaterat då det är en beställning från en organisation som aktivt arbetar med barn och föräldrar i skilsmässosituationer. Arbetets beställare är Barnavårdsföreningen i Finland som är en tredje sektorns organisation som arbetar med stöd för barn och familjer och förebyggande arbete med unga. Barnavårdsföreningen är Finlands äldsta barnskyddsorganisation och den enda på svenska sidan. De arbetar för en bättre vardag för barnen och stöder då det finns svårigheter i familjens vardag, så som vid skilsmässor eller neuropsykiatriska utmaningar. Med tidigt stöd för föräldrar, barn och unga satsar de mycket det förebyggande arbetet för att kunna ge stöd och råd i god tid. De har även svenskspråkiga daghem och ett barnhem i Helsingfors. (Barnavårdsföreningen 2018)

2 SYFTE & FRÅGESTÄLLNING

Syftet med arbetet är att göra en broschyr där det finns samlad kunskap om hur de professionella kan stöda barnen under en skilsmässoprocess. Informationen samlas i en broschyr så att den finns lätt till hands för personalen inom småbarnspedagogiken. Informationen är en samling av vilka faktorer i barnets liv som fungerar som risk- och skyddsfaktorer och på vilket sätt de påverka hens möjligheter att hantera skilsmässan samt på hurdana olika sätt personalen kan arbeta med ämnet skilsmässa i vardagen.

Eftersom skilsmässor börjar bli så vanliga i dagens samhälle är det definitivt ett ämne som är mycket på tapeten, det behövs mera kunskap gällande dess inverkan på barnen i hela samhället för att göra stödets behov mera synligt. Då det i ett tidigt skede identifieras utmaningar hos barn är det lättare att ge det stöd som hen är i behov av, genom att vara medveten om skilsmässans inverkan på små barn kan det i det vardagliga arbetet implementeras stödande arbetssätt. Problemområdet här handlar om hur utmaningar som föds i ett tidigt skede kan hänga med då människan växer upp. Ifall utmaningarna blir förbisedda kan det resultera i flera svårigheter och motgångar senare i individens liv.

Examensarbetet är ett av fyra arbeten som skrivs inom temat skilsmässor i barnfamiljer. De andra arbeten tar upp teman som växelvist boende, dess inverkan på barn i olika åldrar och hur professionella tillsammans med föräldrarna kan underlätta situationen för barn samt hur föräldrarnas relation sinsemellan inverkar på barnet. Arbetena är beställda av enheten inom Barnavårdsföreningen i Finland som arbetar med familjer som genomgår skilsmässor, de söker efter det nyaste inom forskningsvärlden för att stöda sitt arbete i det än så länge relativt outforskade området som är skilsmässor i familjer med små barn.

Arbetet fokuserar på barn i åldern ett till fem, då de är i den småbarnspedagogiska åldern och de professionella som mest är i kontakt med barnen är pedagoger, socionomer eller vårdaren inom småbarnspedagogiken. För att kunna vara uppmärksam gällande barnets välbefinnande bör den professionella vara medveten om barnets liv även utanför småbarnspedagogiken. För att få reda på vilka faktorer som kan fungera som stöd för barnet under skilsmässan och vilken roll de professionella har blir frågeställningarna:

- Vad finns det för risk- och skyddsfaktorer som kan påverka barnets psykiska hälsa vid en skilsmässa?
- Hur kan de professionella inom småbarnspedagogiken stöda barns psykiska hälsa under en skilsmässa?

3 BAKGRUND

Fastän skilsmässa blivit allt vanligare i dagens samhälle har antalet av skilsmässor per år under de senaste tjugo åren varit ganska lika, men det har sedan början på 2000-talet blivit allt färre som ingått i äktenskap vilket leder till att procentuellt blir mängden frånskilda högre (Statistikcentralen 2019). Talen handlar dock bara om registrerade äktenskap och täcker alla i hela landet vilket i sig inte säger så mycket om hur många familjer med barn som årligen separeras. Det att föräldrarna skils har samma effekt på barnet vare sig de varit gifta eller bara i ett parförhållande, för barnet handlar det om att familjen splittras och vardagen rubbas vilket kan leda till svåra och motstridiga känslor och ageranden. Då den gemenskap barnet vuxit upp i hemma delas och vad som tidigare varit ett hem plötsligt går i bitar kan den gemenskap som barnet har inom småbarnspedagogiken få en stor roll i barnets uppfattning om sammanhållning (Tjersland et.al 2010 s. 209–210).

3.1 Äktenskap och vårdnad om barn enligt lagen

Då båda parterna vill avsluta sitt äktenskap kan de skicka in en gemensam ansökan för äktenskapsskillnad till domstolen eller deras kansli, ansökan kan också lämnas in av ena parten ifall hen har blivit anförtrodd rätten av den andra parten. Då ansökan lämnats in börjar betänketiden och efter minst sex månader kan båda eller den ena parten begära äktenskapsskillnad, men beslutet måste göras inom ett år från betänketidens början. En äktenskapsskillnad kan utföras utan betänketid ifall parterna har bott skilt från varandra i minst två år, ifall de är släkt eller syskon/halv syskon eller ifall någondera av parterna är i ett äktenskap från tidigare som ännu inte upphört. (Äktenskapslag 13.6.1929/234)

Enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (8.4.1983/361) har barnet lika rätt till båda sina föräldrar, även efter en skilsmässa är det på föräldrarnas ansvar att barnet får upprätthålla en god och trygg relation till båda sina föräldrar. Barnet ska ha rätt att umgås med föräldern hos vem hen inte bor och ha möjligheten att upprätthålla ett positivt och nära förhållande, i sin roll som fostrare hör det till båda föräldrarnas ansvar att undvika sådant som kan inverka skadligt på barnets förhållande med den andra föräldern. Ett avtal gällande vårdnad av barnet och umgängesrätt ska skriftligen lämnas in till socialnämnden eller det organ som ansvarar för socialvården i kommunen.

3.2 Psykisk hälsa

Psykisk hälsa består av fysiska, sociala och andliga dimensioner, det är en central resurs för vårt välbefinnande och som en föränderlig del av människans tillstånd kan man stärka och främja den (Mieli a). I detta arbete kommer termen psykisk hälsa att användas efter WHO:s beskrivning av begreppet.

World Health Organisation (WHO 2018) beskriver psykisk hälsa som något mera än bara frånvaron av psykiska sjukdomar och mentala eller fysiska störningar. Sociala, psykologiska och biologiska faktorer inverkar konstant på en persons psykiska hälsa och genom att arbeta för människors kollektiva välbefinnande stärker man gemenskapen och samhällets solidaritet. Hälsa är ett tillstånd som är väsentligt för människans förmåga att tänka och fungera både individuellt och kollektivt i samspel med andra, man har en förmåga att arbeta produktivt och bidra till samhället. Psykisk hälsa handlar om att personen är fullt kapabel att ta hand om sin egen livssituation och har resurser för att hantera möjliga motgångar.

Förutom den psykiska hälsan så bidrar även den fysiska hälsan, ens sociala nätverk och fysiska miljö samt individens egen upplevelse gällande livskvaliteten till människans välbefinnande. Människans välbefinnande blir på så vis väldigt personlig eftersom det mycket handlar om ens egna upplevelser och känslan av att känna välbehag. Att ha en god psykisk hälsa leder då inte direkt till välbefinnande eftersom människans egen uppfattning om sin livssituation spelar en central roll. (Mieli b)

Barn som lider av psykisk ohälsa kan ha svårt att formulera den till ord och att det speciellt hos yngre barn syns mera som förändringar i beteende som oro, skrik eller utåtagerande, men det kan också ske att barnet blir tystlåtet, inåtvänt och ängsligt. Då barnet tappar tillgång till sina resurser på grund av förändringar i den psykiska hälsan kan det leda till koncentrationssvårigheter och aggressivitet. (Von Knorring 2012 s. 8) Barn som har utmaningar med sociala interaktioner, koncentrations- eller inlärningssvårigheter samt beter sig rastlöst eller undandraget kan ha utmaningar som i längden kan leda till brister i den psykiska hälsan. Dessa sorters utmaningar är oftast igenkännbara i en tidig ålder vilket gör det möjligt att i ett tidigt skede ge den stöd och hjälp som barnet är i behov av. (Salminen 2014)

Att meta barns psykiska hälsa handlar oftast att ta reda på vilka faktorer som kan inverka på en psykisk ohälsa, det finns få metoder som utgår från det positiva och främjande upplevelserna över sin egen psykiska hälsa. För det allra yngsta barnen utgår man från de psykosomatiska symptomen, så som brist på sömn eller aptit, huvudvärk eller magont, då de är en av konsekvenserna för psykisk ohälsa. Även de vuxna i barnets omgivning kan medföra information om förändringar i barnets beteende eller uppfattningar om barnets inre tillstånd. (Östberg 2001 s. 240–241)

3.3 Småbarnspedagogik

Småbarnspedagogiken i Finland styrs av lagen om småbarnspedagogik (13.7.2018/540) och grunderna för planen för småbarnspedagogik (Utbildningsstyrelsen 2018), det är en del av det finska utbildningssystemet och finns till för att stöda föräldrarnas primära roll som fostrare och kompletterar hemmets fostrande uppdrag (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 7). Enligt lagen om småbarnspedagogik (13.7.2018/540) bör barnets bästa ses till i första hand vid planeringen och utförandet av den småbarnspedagogiska verksamheten, kommunen är skyldig att ordna småbarnspedagogisk verksamhet enligt det behov som finns för barn under läropliktsåldern.

Småbarnspedagogiken ligger som grund för barnets livslånga lärandet, att ta del av småbarnspedagogisk verksamhet är en viktig del av barnets uppväxt där lär stigen har sin början (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 19). Det pedagogiska arbetet ska stöda barnens möjligheter att utvecklas, förmåga att ta del av sociala och emotionella miljöer och ge

dem en god grund för att bli delaktiga i samhället. Pedagogens tillit till sitt eget kunnande och uppfattning av rollen som fostrare har en stor inverkan på det utförda arbetet. Med kunskap om barns utveckling, en förmåga att skapa relationer med barnen och förtroende till sina egna uppfattningar bildar basen för pedagogens handlingar vilket skapar miljön där barnens lärande och utveckling framskrider. (Mevorach & Miron 2011) Småbarnspedagogiken byggs då upp av pedagogens egna uppfattningar samt utgår från barnets egna erfarenheter och upplevelser, den bygger på barnets individuella behov och de förutsättningar som finns hos barnet (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 19).

Småbarnspedagogiken har som uppgift att stöda barnen i deras förmåga att lära sig och tänka kreativt och kritiskt, med hjälp av kommunikationen utvecklas det livslånga lärandet och kompetensen att strukturera information och söka ny kunskap (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 25). Småbarnspedagogiken är en systematiskt uppbyggd helhet av fostran, undervisning och vård av barnet, verksamheten ska vara målinriktad och ha en stark betoning i det pedagogiska (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 8)

Småbarnspedagogiken är en samhällelig tjänst vars uppdrag är att stöda barnens uppväxt, lärande samt utveckling. Med hjälp av jämlikhet och lika behandling mellan barnen förebyggs marginalisering och den småbarnspedagogiska verksamheten stöder barnens möjligheter till delaktighet och aktivt deltagande i samhället. Att ta del av småbarnspedagogisk verksamhet är en rättighet för barnet men det stöder även föräldrarnas möjligheter att delta i samhällets strukturer på arbetsmarknaden eller vid studier. (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 14)

De professionella som ansvarar för barnets fostran och undervisning skall tillsammans med föräldrarna eller andra vårdnadshavare diskutera om barnets individuella behov inom småbarnspedagogiken och göra upp en plan där barnets inlärning utvärderas och det kommande årets pedagogiska utveckling utarbetas. Pedagogen som ansvarar för verksamheterna bör se till att barnens behov blir mötta och att verksamheten är givande för barnets individuella inlärning. (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 10)

Småbarnspedagogikens personal är uppbyggd av flera olika professioner som med yrkeskunnighet och kunskap från sina respektive områden tillsammans bildar en helhet som stöder fostran, omsorgen och vården av barnen. Som lärare inom småbarnspedago-

giken kan arbeta en person som utfört pedagogikkandidatexamen och har yrkesfärdigheter inom det pedagogiska arbetet eller en socionom som har behörighet inom småbarnspedagogiken med inriktning i småbarnspedagogik och socialpedagogik. Som barnskötare inom småbarnspedagogiken kan arbeta någon som har en grund utbildning inom hälsovård och det sociala området eller lämplig examen inom vård, fostran och undervisning av barn. Inom småbarnspedagogiken bör även arbeta en daghemsföreståndare, som kan vara en lärare eller socionom inom småbarnspedagogiken, och en specialärare inom småbarnspedagogiken, som kräver utbildning inom specialpedagogik eller yrkesfärdigheter som speciallärare. (Lag om småbarnspedagogik 13.7.2018/540)

I grunden för planen för småbarnspedagogiken (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 9) lyfts även upp vikten av det mångprofessionella arbetet för att kunna säkra barnen en trygg fostrande miljö med pedagogisk verksamhet. Med ett fungerande samarbete med barnets vårdnadshavare stöder den professionella barnets utveckling och fostran. Då kommunikationen och relationen är bra och smidig får både de professionella och vårdnadshavarna en bättre och bredare syn på barnets vardag och uppväxt. Då relationen från början är bra blir det lättare att ta upp saker som oroar som till exempel ifall det finns misstankar om barnets välbefinnande. Då man tillsammans med vårdnadshavarna gör upp planen och målen för barnets pedagogiska verksamheter används kommunikations- och informationstekniker som samtidigt stöder vårdnadshavarnas kontakt sinsemellan. När vårdnadshavarna är engagerade i barnets vardag och deltar i olika evenemang förstärks gemenskapen och barnets välbefinnande. (Utbildningsstyrelsen s. 35–36)

Personalen inom småbarnspedagogiken ska i enlighet med sin kunskap, kapacitet och yrkesområde observera och stöda barnen, då det finns behov av specialundervisning eller fostringsfrågor gällande barn i behov av stöd konsulteras speciallläraren inom småbarnspedagogiken som stöder och handleder den övriga personalen (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 56). Det är på kommunens ansvar att göra de pedagogiska verksamheterna så givande och mångsidiga som möjligt med hjälp av samarbetsparter som strävar efter samma mål som olika instanser för undervisning och kultur, idrottsföreningar, bibliotek samt församlingen (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 36).

4 TIDIGARE FORSKNING KRING BARNS PSYKISKA HÄLSA VID SKILSMÄSSA

För att få fram relevant kunskap gällande skilsmässans inverkan på barns psykiska hälsa används tidigare forskning inom området som specificerats på barns möjligheter att hantera skilsmässan. I sökandet av artiklar som är vetenskapliga studier eller undersökningar har det använts databasen EbscoHost. Inställningarna på sökningarna var att artiklarna var publicerade 2012–2020 för att få så ny och relevant information som möjligt, de är Scholarly (Peer Reviewed) Journals vilket betyder att de har blivit godkända som pålitliga och kvalitativa källor, sökspråket har varit engelska och artiklarna har funnits i full text eller allmänt tillgängliga på nätet.

Kriterierna för artiklarna har varit att de inte behandlar någon annan problematik som tillexempel funktionsvariationer, missbruk eller psykisk ohälsa, att undersökningen inte fokuserat på den fysiska hälsan, anatomin eller korniska sjukdomar samt att artikeln inte handlat om separation mellan barn och förälder som till exempel vid migration eller flyktingar. Även artiklar som satt tyngd på den ena förälderns perspektiv eller upplevelser har blivit uteslutna tillsamman med de som undersökt någon specifik etnisk grupp eller kultur som starkt skiljer sig från vår.

I den första sökningen har det använts sökorden: *children, kids, youth or child* kombinerat med *divorce* och *effects, impact or consequences* för att få en allmän uppfattning om vad skilsmässor har för inverkan på barnet. Med dessa kriterier kom det fram 105 träffar, varifrån det plockades fram 21 artiklar som behandlade barn under tio år och inte innehöll någon annan sorts problematik, som familjer med funktionsvariationer eller missbruk. De slutliga sex artiklar som valdes ut var de som kändes mest relevanta för detta arbete, men de gav en ganska allmän bild kring problematiken. För att få fram specifikare information formades sökorden om och testades i olika kombinationer.

I den andra söknnigen av litteratur användes sökorden: *divorce or separation or divorced parents* tillsammans med *children or adolescents or youth or child or teenager* och *health or mental health or physical health or well being*. Antalet träffar var 1 010 vilket var en ganska stor mängd att börja gå igenom. Efter att ha läst igenom en hel del rubriker valdes det ut några som lät passande och gick in i de kriterier som valts men för

att få ett snävare urval av artiklar gjordes en ny sökning med sökorden i en annan ordning. Då användes sökorden: *mental health or well-being or well being or emotional health or psychological health* tillsammans med *Parental separation or divorce* och *children or kids or child or toddler.* Antalet träffar blev då 111, vilket var ett mycket mer bearbetbart antal. Efter den första gallringen som var genom läsandet av rubrikerna märktes att de flesta artiklar som kvarstod från de båda sökningarna var dom samma. Fast antalet av träffar varierat så mycket mellan de två sökningarna gav de ganska samma slutresultat vilket tyder på att valet av sökorden har en stor inverkan på hur relevanta artiklar man får fram för just det temat som man söker efter.

För att ännu försäkra att inga relevanta artiklar hade blivit missade eller att sökorden som använts varit för allmänna gjordes en sista sökning med orden: *parental divorce or parental separation* tillsammans med *children or kids or toddlers* och *social skills or social interaction or social behavior or social competence or social intelligence.* Sökningen gav 24 träffar, varav bara en av artiklarna var sådan som mötte kriterierna och som inte redan kommit fram från de två tidigare sökningarna. Efter den första gallringen av att läsa igenom rubrikerna blev det kvar 18 artiklar från de tre sista sökningarna. Sedan lästes det igenom deras abstract, tittades lite på undersökningarnas metoder och hur de framställt sitt resultat. Efter den gallringen blev det kvar sju artiklar som tillsammans med de sex först utvalda artiklarna fungerar som arbetes botten.

Clark (2013) tar fasta på tre huvudkategorier som kan fungera som skyddsfaktorer för ett barn under en skilsmässa vilka är: effektivt föräldraskap, barn-förälder relationen och konflikthantering. Effektivt föräldraskap innebär en positiv uppfostran där föräldern är varm och ödmjuk samtidigt som hen kan sätta gränser och regler. Relationen mellan barnet och föräldern är en av de viktigaste faktorerna i ett växande barns liv och med en god kommunikation ger man barnet förutsättningar att kunna diskutera om motgångarna och förändringarna som händer i livet. För att barnet inte ska bli utsatt för föräldrarnas verbala och psykiska konflikter kräver det att de vuxna är medvetna om dess effekt på barnet och klarar av ett respektfullt förhållande då de handlar om barnets ärenden. Clark reflekterar även dessa tre faktorer emot barnets utveckling och vilken inverkan de har på barnet beroende på åldern. Möjligheten att skapa trygga anknytningar tas även upp då det är under de första åren som barnet är fullständigt beroende av en trygg och närvarande vuxen för att klara av att skapa goda relationer och utveckla sin självreglering.

Deshpande & Pandey (2014) har utfört en undersökning där de jämförde barn från skilsmässofamiljer med barn från hela familjer med fokus på hur barns psykiska utveckling påverkas av skilsmässor. Forskarna använde sig av intervjuer och narrativa metoder där de konstaterade att de negativa hanteringsmekanismer barnen använt sig av under skilsmässan ofta kommer fram på nytt. Barnen undvek sagor som kändes för personliga, speciellt de gällande ensamhet eller övergivenhet. Forskningens resultat tyder på att barn från skilsmässofamiljer har en högre tendens att se på sin omgivning på ett mer negativt sätt och har ett mer kritiskt förhållande till både sig själva och andra runtomkring sig.

Oppawsky (2014) tar i sin publikation upp hur de olika utvecklingsstadierna inverkar på barnets möjligheter att anpassa sig till förändringar som vid föräldrarnas skilsmässa. Författaren går igenom de olika utvecklingsfaserna i ett barns liv och lyfter fram symptom och beteende mönster som kan förekomma. Eftersom det händer olika saker i barnets utveckling beroende på deras ålder kan reaktionerna på en skilsmässa variera mycket och därför är det viktigt för professionella som arbetar med barn och familjer att vara medvetna om dessa. Då de professionella har kunskap om hur barnet kan ge uttryck för föräldrarnas skilsmässa är det lättare att identifiera problematiken och ge ett adekvat stöd.

Själva skilsmässan är en tillfällig process som kan vara stressande för hela familjen och det kan för barn ta sig uttryck som beteende- eller emotionella svårigheter innan de har anpassat sig till den nya situationen (Rappaport 2013). I sin undersökning lyfter också Deshpande & Pandey (2014) fram hur barn inte har lika utvecklad stresshantering som vuxna människor och de saknar mogenhet och förståelse för att hantera situationen. Förutom stresshanteringen har också barnets ålder, mogenhet, kön och tidigare erfarenheter en inverkar på hur hen klarar av situationen. Dissing et.al (2017) har i sin artikel även funderat kring vilka faktorer som fungerar som risk- och skyddsfaktorer för barnets upplevelse av stress vid en skilsmässa. Vilken roll barnets ålder, familjestrukturen och föräldrarnas välbefinnande har på barnets stressnivå har även tagits i beaktande. Omgivningen har en stor inverkan på både den fysiska och mentala utvecklingen hos barn och under de första levnadsåret utvecklas stresshanteringen i samband med anknytningen. En av de vanligaste orsakerna till stress för barn är föräldrarnas svårigheter som leder till skilsmässan.

Enligt Deshpande & Pandey (2014) stöder barnets egna skyddsfaktorerna stresshanteringen men ifall stressen överväger de skyddande faktorerna kan även de mest uthålliga barnen utsättas för möjliga psykiska problem. Konflikter mellan föräldrarna kan lätt få barnet att känna sig maktlöst då det skapar en stressfull miljö som hen inte kan inverka på. Då föräldrarna har ett konfliktfyllt förhållande finns det en större risk att barnet utvecklar långvariga psykologiska svårigheter eftersom stressen är konstant och omgivningen ostabil (Rappaport 2013).

Rappaport (2013) tar fasta på fem faktorer som kan inverka på barnets psykiska hälsa även efter den första stressen vid en skilsmässa. Fyra av de fem faktorerna är externa, vilket betyder att barnet själv inte kan påverka dem. Den första faktorn handlar om hur mycket barnet blir utsatt för konflikter mellan föräldrarna, hur ofta de uppstår och hur föräldrarna hanterar situationen. Den andra faktorn handlar om föräldrarnas mentala hälsa, den tredje är hur mycket den andra föräldern är närvarande och engagerad i barnets liv och den fjärde faktorn handlar om familjens ekonomiska situation efter skilsmässan. Den femte faktorn och den enda direkt relaterat till barnet handlar om hens egna uppfattningar och perspektiv på situationen.

Stallman & Ohan (2016) har undersökt hur föräldrarnas anpassning, uppfostringsmetoder och konflikter tillsammans inverkar på barnets psykologiska anpassning efter en skilsmässa. Dessa tre faktorer har tillsammans undersökts som faktorer för barns emotionella- och beteende problem samt sociala relationer. För att få en bredare bild av skilsmässans inverkan på barnets välmående bör det ses på de inverkande faktorerna som en helhet då alla delar spelar en roll i barnets möjligheter att anpassa sig efter skilsmässan. Ifall föräldrarna upplever mycket ångest över situationen rubbas de tre faktorerna som tas fram i undersökningen och det kan synas en direkt koppling mellan dem och psykologiska utmaningar hos barnen. Speciellt emotionella symptom har blivit kopplade till föräldrarnas oförmåga att hantera situationen.

Brand et.al (2019) tar i sin forskning upp andra faktorer, förutom barnets egna skyddsfaktorer och föräldrarnas förhållningssätt, som inverkar på barnets reaktioner på skilsmässan. Det handlar om hur stor sannolikheten för skilsmässan är; vilken etnicitet familjen har, ifall de hör till en minoritetsgrupp, samt föräldrarnas utbildningsnivå. Ifall att sannolikheten för skilsmässan är stor, på grund av konflikter eller en ostabil relation,

är inverkan mindre på barnet än ifall skilsmässan är oförväntad och överraskande. Föräldrarnas sociala status inverkar också på barnets reaktioner, barn som hör till minoritetsgrupper eller bor i konstanta svåra socioekonomiska förhållanden kan inverkan vara lindrigare då levnadsförhållanden har bidragit till en högre tolerans för motgångar.

Baxter (2011) har också tagit fasta på hur levnadsförhållanden tillsammans med konflikter mellan föräldrarna, familjestrukturen och hur involverade föräldrarna är i barnets liv kan inverka på barns psykiska hälsa. För att nå ett resultat har barnen delats in i kategorier baserat på vilken förälder de bor med och hur ofta de har kontakt med den bortflyttade föräldern. Då man undersöker barns psykiska hälsa finns det många faktorer som påverkar och det kan variera ganska mycket beroende på vem som informationen samlas in av eftersom barnen kan reagera så olika beroende på var hen befinner sig. Baxter (2011) pointerar också att konflikter i relationen mellan föräldrarna alltid har en skadlig effekt på barnets välmående, oberoende handlar det om en skilsmässa eller inte.

Schaan & Vögele (2016) har tagit fasta på barnets personliga resiliens, hur den stöder barnet vid motgångar i livet men även hur den kan bli påverkad av dessa händelser. De tar även upp avstötningskänslighet, som kan förekomma vid ostabila anknytningar och orsaka förvrängda uppfattningar och kraftiga reaktioner på avvisning, och hur det inverkar på barnets förmåga att skapa sociala relationer. Skilsmässa kan vara en traumatisk händelse i ett barns liv då allting rubbas och det händer stora förändringar. Barndomstrauman från skilsmässan kan tillsammans med en sämre förmåga att klara av motgångar och avstötningskänslighet bidra till en nedsatt psykisk hälsa.

Joyce (2016) har fokuserat på hög konflikts skilsmässor och hur det kan arbetas med barnet för att stöda den psykiska hälsan. De professionellas roll vid en konfliktfylld skilsmässa är att försäkra barnets rättigheter och hens bästa, stöda föräldrarna i att stöda barnet och ge information så att skilsmässans inverkan på barnet minimeras. För att arbetet ska vara lönsamt krävs det att föräldrarna inser vilken inverkan deras konflikter har på barnets välbefinnande och är villiga att göra förändringar. En utmaning i arbetet som Joyce lyfter fram är att symptomen av psykiska svårigheter och mental försummelse inte lämnar fysiska märken, sås som våld och misshandel, vilket gör det svårt att identifiera. Detta kan även vara en problematik då det söks hjälp eftersom det inte är synligt för det otränade ögat och ofta blir förbisett.

Förutom föräldrarna kan de andra vuxna i barnets liv också spela en stor roll i hur hen klarar av att hantera stressen. Atiles et.al (2017) har gjort en undersökning gällande pedagogens möjligheter och kunskap att identifiera de stressymptom som förekommer hos barn och hjälpa barnet hantera situationen. Forskarna tar fasta på hur produktiva och effektiva pedagoger var mer medvetna om skilsmässans inverkan på barnet och de var mer mottagliga gällande barnets behov. Då pedagogerna har mer kunskap om både identifierande och lindrande av risker för psykiska problem hos barn klarar de bättre av att möta barnens behov. Majoriteten av barn från skilsmässofamiljer har lika bra kognitiva och psykologiska funktioner som deras jämnåriga, så att vara ett barn från en skilsmässofamilj ökar inte direkt risken för psykiska problem (Rappaport 2013).

För att hantera både processen och livet efter skilsmässan på ett lätt och smidigt sätt för barnen bör föräldrarna vara medvetna om vilka effekter deras ageranden har på barnet och på vilket sätt man ska gå till väga då det händer stora förändringar i livet (McConville 2013). Afifi et.al (2014) lyfter fram vikten av god kommunikation och vilka följder det kan ha på ett barn då det förekommer brister i kommunikationen både mellan föräldrarna och med barnen. En god kommunikation ger barnet medel att hantera svåra situationer då hen har möjligheten att utrycka sig själv och dela med sig av sina känslor. Ifall barnet inte lär sig goda kommunikationsfärdigheter kan det leda till undantryckande av problem samt döljande och nekande både mot andra och sig själv. Då ett barn inte får en trygg miljö där hen kan utrycka sig själv och få goda sociala färdigheter kan det leda till undvikande av obekväma situationer och stressande samtal. Föräldrar som har bra kommunikations- och sociala färdigheter ger sitt barn en trygg omgivning att utrycka sig själv och stöder då barnets psykiska hälsa och hjälper hen att utveckla en viktig skyddsfaktor.

Forskningarna ger bra ramar för arbetet och fokuset på barns psykiska hälsa under skilsmässan. De har utgått från lite olika perspektiv vilket ger ett djup in i ämnet och kunskapen stöder fortsättningen för detta arbete. Det finns redan mycket forskning kring ämnet skilsmässa och vilken roll föräldrarna har i barnets möjligheter att hantera situationen. För att få svar på de frågor som ställts i detta arbete krävs det dock även en inblick i vad den professionellas roll under processen kan vara.

5 TEORETISK REFERENSRAM - SOCIALPEDAGOGIK

Det finns olika dimensioner inom det sociala arbetet som handlar om *kunskap, metoder* och *värderingar*, med hjälp av dessa bygger den professionella upp sin professionalitet. *Kunskap* handlar om förmågan att identifiera målgruppen och koppla den samman med ett målperspektiv anpassat efter behovet. Med kunskap ges en tydlig orsak till insatserna och vilken den önskade effekten är och med teorier reflekteras det över arbetet så det kan utvecklas, det sociala arbetet handlar om många olika teoretiska grunder. Med hjälp av professionella *metoder* blir arbetet som utförs målmedvetet och klienterna når de målsättningar som satts med hjälp av kunskapen. Metoder i vardagen handlar om hur de bildar en fungerande helhet, de kan inte användas som lösryckta tekniker eller praktiska redskap, de får sin mening i sammanhanget med målgruppen och målsättningen. Metodutveckling handlar inte bara om att hitta på nya tillvägagångssätt och interventioner utan också om att se individerna i samhället och hur deras position definieras i det socialpedagogiska arbetet. Professionella *värderingar* handlar om hur kunskapen som den professionella besitter används och möjligheten att värdera betydelsen av det utförda arbetet. Med värderingarna kommer de etiska frågorna och hur arbetet kan anses vara givande och adekvat för klienten. De professionella- och de personliga värderingarna går in i varandra eftersom den professionella använder sig själv som ett verktyg i det arbete hen utför. (Madsen 2006 s. 53–55)

Det socialpedagogiska arbetet fungerar både på individuell nivå samt på samhällsnivå och de har olika förutsättningar på arbetet och individen. På den individuella nivån handlar det om en balans mellan beroende och självständighet, ifall individen blir för beroende av andra blir hen övertagen och ifall självständigheten blir för stark kan det leda till isolering. På samhällsnivån handlar det om en balans mellan deltagande och beskydd, kraven på deltagande kan leta till press eller ångest ifall man inte klarar av det medan för mycket beskydd kan leda till insatser i personens liv där hen inte känner igen sig med personerna runtomkring sig. (Madsen 2006 s. 260) Barnets bästa kan lätt blandas ihop med barns tänkta behov, barn som minderåriga medborgare har rätt till omsorg och skydd samtidigt som de har rätt att delta i bestämmelser som gäller deras egna liv. Här blir det en balans mellan barnets självständighet och den vuxnas uppfattning om barnets beroende av vården. (Skolverket 2010 s. 25)

5.1 Bemötande

Relationsskapande handlar om ömsesidighet, man ska bjuda på sig själv som professionell och visa intresse både för det positiva och negativa eftersom det hjälper människan att identifiera sig själv med andra och känna igen sig själv (Tjersland 2010 et.al s. 147–148). När man bemöter människor är det viktigt att tänka på hur man förhåller sig till dem eftersom vi alla har olika erfarenheter och synsätt på vår omgivning. Den professionella bör vara öppen och inte påverkas av omgivningens uppfattning, då den egna synen blir rubbad av andras insikter ser man bara problematiken bakom. Då blir arbetet lönlöst eftersom fokuset hålls på problematiken och inte vilka möjligheter och resurser personen besitter för att klara sig ur situationen. Den professionella bör skapa sin egen uppfattning om personen, då man läser rapporter eller hör andras insikter kan det påverka den professionellas syn. (Cederlund & Berglund 2014 s. 90–91)

De egna förhållningssätten är viktiga att tänka på då man som professionell bemöter barn och familjer som genomgår en skilsmässa, att vara emotionellt där för barnet och prata om de skedda ifall barnet själv lyfter fram ämnet stöder då föräldrarna själva kanske inte har krafter eller resurser. Det är dock viktigt att ha rätt information och korrigera ifall barnet har misstolkningar gällande situationen, att bekräfta det barnet säger ger hen en möjlighet att bearbeta situationen och ge uttryck för känslor. (Isometsä & Ostrow 2018)

Relationen ska utformas av ömsesidig respekt, nära kontakt, inlevelse samt tillit då arbetet strävar efter en god kontakt mellan de professionella och barnen (Madsen 2006 s. 104), men även möjligheten att skapa en god relation till föräldrarna kräver samma förutsättningar från den professionella. För att barn ska kunna forma och utveckla sin identitet kräver det att hen är självmedveten, vilket i sin tur utvecklas då hen blir bekräftad av de personer som hen är i kontakt med. Barnen blir bekräftade då pedagogen ser och accepterar hen som en enskild och kapabel individ, kan bemöta empatiskt samt uppmuntra och stöda på ett positivt sätt. (Tjersland et.al s. 142)

Ett gott bemötande stöder relationen mellan den professionella och barnet, för att mötet med barnet och familjen ska stöda samarbetet och de gemensamma mål som sätts upp ska man utgå från det individuella barnets utveckling och lärande. (Utbildningsstyrelsen

2018. s. 19–20) Då pedagogen erkänner, alltså identifierar barnet som en enskild individ, skapar det en relation utan auktoritet där handlingarna förblir individens egna uttryckssätt utan rätt eller fel (Madsen 2006 s. 217). Med individen i fokus handlar bemötandet om att lära känna de enskilda barnen, inom småbarnspedagogiken handlar det mycket om jämställdhet och likabehandling, alla barn har rätt att bli sedda och hörda som sin egen person. Ett sensitivt bemötande stärker känslan av delaktighet och av att bli positivt uppmärksammad. (Utbildningsstyrelsen 2018 s. 31) För att skapa en god relation och gemenskap är mängden av tid utan tvivel den mest avgörande faktor för kvaliteten på relationen (Tjersland et.al 2010 s. 213–214).

5.2 Kommunikation

Människan bildar sin världsbild och självbild i den omgivning hen befinner sig i och i de möten och relationer vi har med andra speglar vi den uppfattning vi har om oss själva och andra. Kommunikation är nödvändigt för att skapa sin identitet, i de sociala samspel vi har med andra strukturerar vi och skapar en mening med livet. (Cederlund & Berglund 2014 s. 35–36) Barns förståelse av de yttrade ljuden får sin betydelse i en social kontext, i en dialog kopplas förståelsen till ljudet och de kommunikativa färdigheterna kan börja utvecklas (Tjersland et.al 2010 s. 85).

Kommunikationen bör vara på en sådan nivå att båda parterna har förutsättningar att förstå informationen, ifall att innebörden av kommunikationen inte uppfattas eller kan tas emot på samma sätt av båda parterna skapar det utrymme för feltolkningar och missuppfattningar (Cederlund & Berglund 2014 s. 163–164). Då det berättas för barnen om en skilsmässa bör informationen vara sådan som barnet lätt kan ta till sig, orsaken till skilsmässan bör förklaras på barnets nivå och så att hen inte behöver bära på skuldkänslor eller ta ansvar för beslutet. Det bör delas tillräckligt information så att barnet förstår vad som händer och varför, men för mycket information eller sådant som barnet inte kan hantera eller förstå ger inget stöd eller hjälp till barnet. (BRIS 2013 s. 23) Då det utförs aktiviteter där båda parterna är jämlika ger det utrymme för kommunikation på en likvärdig nivå mellan deltagarna (Cederlund & Berglund 2014 s. 111), då pedagogen kan ta del av barnens arenor och aktiviteter där känslor kan utryckas i form av lek skapar det möjligheten för ett förtroende att byggas upp mellan pedagogen och barnet.

Det pedagogiska arbetet utgår från att den professionella har förmågan att leva sig in i den andres situation och visa empati. För att klara av att läsa mellan raderna och fånga upp även det som inte verbalt utrycks krävs det färdigheter inom kommunikation och intoning. Även genom att behärska small talk kan det komma fram nya saker som stöder arbetet, då man är lyhörd för de små sakerna i vardagen blir kommunikationen bättre och relationen tryggare. (Tjersland et.al 2010 s. 284–285)

Då pedagogen befinner sig i barnets vardag som en kommunikativ deltagare ger det barnet en möjlighet att skapa en anknytning till den professionella baserat på beroendet av sociala kontakter för att bilda sin självuppfattning samtidigt som förhållandet avgränsas då barnet är en aktiv deltagare i den vardagliga kommunikationen och identifierar sig om en enskild individ (Madsen 2006 s. 254–255). Att uppfatta och förstå barnens perspektiv handlar långt om pedagogernas egna tolkningar och uppfattningar, därför är kommunikation en stor del av det pedagogiska arbetet då de strävar efter förståelse och medvetenhet i förhållandet till barnen, vilket kan underlättas med hjälp av samtal med både barnen och föräldrarna samt de professionella sinsemellan (Madsen 2006 s. 216).

Barn vars föräldrar genomgår en skilsmässa vill att det finns någon som lyssnar till dem, kan konkret svara på frågor som uppstår och att de får vara med och bestämma saker gällande deras egen livssituation. Då föräldrarna inte klarar av att vara den personen är barnet i behov av någon utomstående vuxen, men att på egen hand börja söka den hjälpen kan vara svårt då tron och hoppet på att någon vuxen lyssnar och bryr sig kan vara förlorad. (BRIS 2013 s. 30) Då relationen och kommunikationen är öppen och ärlig ger det barnet utrymme att dela med sig av sina känslor och tankar vilket kan ge känslan av att de kan vara en del av lösningen och inte orsaken till problematiken. Ifall ett barn känner att de vuxna i hens liv inte har tid att svara på hens frågor och funderingar på grund av situationen kan det leda till att barnet tar på sig skulden (Isometsä & Ostrow 2018).

5.3 Gemenskap och individen

En gemenskap handlar om att få känna tillhörighet och delaktighet med andra människor som man har något gemensamt med, det kan handla om familjen, släkten, vänner eller andra man delar något intresse med (Cederlund & Berglund 2014 s. 14). De ge-

menskaper som man tar del av i vardagen skapar tillsammans mening och sammanhang, en människas personliga bildning reflekteras emot de relationer hen har med den sociala omvärlden, hur hen förhåller sig till sig själv genom att förhålla sig till andra (Madsen 2006 s. 270). En av de viktigaste gemenskaperna i en människas liv är familjen och möjligheten att vara delaktig i en hör till en av de mest eftersökta normerna i vårt samhälle, att vara inkluderad i familjens ritualer ger en känsla av tillhörighet och ens familjemedlemmar värderas högt (Cederlund & Berglund 2014 s. 164).

Det socialpedagogiska arbetet har fått allt större betydelse i det vardagliga arbetet och i dagens samhälle sätts tyngdpunkten på personens hem och hemmiljö, de gemenskaper som hen redan är delaktig i och hur de kan stöda det pedagogiska arbetet med hjälp av hela familjen. För att se individen och den möjliga problematiken bör man även se på omgivningen och de sociala samspel som hen tar del av. För att få en individ integrerad och delaktig i gemenskaper kräver det att hen har möjligheten att umgås med dem och skapa trygga förhållanden, det pedagogiska arbetet bör ske i personens vardagliga liv på hens arenor och villkor. (Cederlund & Berglund 2014 s. 69–73)

Med hjälp av de aktiviteter som fyller vardagen och hur tiden spenderas kan möjliga hinder eller möjligheter för delaktighet i gemenskaper identifieras. Med hjälp av att ta del av dessa sysslor kan den professionella stöda träningen att befinna sig i aktiviteten och hitta meningen i den. Då meningsfullhet i aktiviteterna upplevs stöder det interaktioner med nya människor samt möjligheten att finna nya intressen. Då fokus läggs på varför och hur olika aktiviteter utförs ger det den professionella en inblick i hur personen möter de krav och förväntningar som förekommer. (Cederlund & Berglund 2014 s. 103–104)

De sociala arenor och gemenskaper som barn tar del av inverkar på hens möjligheter att utrycka sin självständighet och bilda nya relationer, det socialpedagogiska arbetet handlar om att reflektera dessa så att det blir en god balans mellan självständigheten och behovet av skydd och omsorg (Madsen 2006 s. 259). Att se barnet som en enskild individ handlar nuförtiden om att betrakta hen i en skärningspunkt mellan sig självt, de sociala sammanhang som hen befinner sig i samt omgivningen. Barnets inre processer ses som en del av lärandet och identitetsskapandet som sker mellan individerna i hens omgivning (Skolverket 2010 s. 28).

I dagens samhälle ses barn som aktiva aktörer då de har juridisk status och egna rättigheter, vilket i sin tur kan leda till att deras behov av omsorg och skydd från en vuxen kan förbi ses. Det krävs en balans mellan barnens behov och deras rättigheter, även då barnen har egna rättigheter kan det bli ett för stort ansvar att lägga på ett ungt barn vars livsperspektiv ännu inte är utformat. För att lära sig att ta ansvar och bli en självständig individ är barn i behov av en beroenderelation som bygger på omsorg och skydd till de närstående vuxna. (Madsen s. 257–258)

Pedagogens handlingssätt och initiativ bidrar till barnets reaktioner och vilka förutsättningar de har för handlingar. Pedagogen ser alltså barnets reaktioner och handlingar som något i relation till de förutsättningar som sätts på hen och vilka möjligheter som finns till förfogandet, därför är omgivningen och de relationer som barnet har avgörande för hens agerande. Att uppfatta saker från barnets perspektiv blir då på den vuxnas ansvar när hen med hjälp av sina handlingar speglar och reflekterar över barnets agerande så att barnet får en uppfattning och förståelse över hur hens ageranden kan påverka den sociala omgivningen. (Madsen 2006 s. 216–217)

6 INSAMLING AV MATERIALET

Insamlingen av materialet som kom med i den slutliga produkten hände under planeringsfasen och då praktiken blev avklarad. För att klargöra vad materialet som samlades in var gås det här igenom både den information som kommit fram under kartläggningsdiskussionerna samt vilken litteratur som fungerar som innehållet för brroschyren.

Vid insamlingen av forskningar och underökningar har fokuset starkt hållits på barnets risk- och skyddsfaktorer, materialet som söktes fram stödde den första forskningsfrågan och gav ett bra botten för den information som finns i broschyren. För att få svar på de frågeställningar som ställts i början av arbetet har fokuset i sökningen av informationen hållits på barnets riks- och skyddsfaktorer. Kartläggningsdiskussionernas fokus blev lite annat då de professionellas egna insikter och åsikter var orsaken till utförandet av diskussionerna. Ifall det allt för starkt skulle ha fokuserats på besvarandet av en forskningsfråga eller något färdigt planerat botten skulle det inte ha känts lika givande.

6.1 Kartläggningsdiskussioner

De professionella som deltog i kartläggningsdiskussionerna arbetar för Barnavårdsföreningen och specifikt med gruppverksamheter menade för barn och familjer i skilsmässosituationer. I diskussionerna deltog fem professionella och de fördes individuellt så att den professionellas egna uppfattningar om arbetet blev tydligare. Fastän de alla jobbade inom skilsmässoarbetet hade de olika bakgrund och utbildning vilket gav en insikt även i hur olika professioner ser på barnet och familjen.

I diskussionerna som förts med de professionella har det använts fyra huvudsakliga kategorier och under dem funnits en styrande fråga (Bilaga 1). Frågorna lästes upp för de professionella för att ge dem en inblick i vilken sorts information som gärna fick framkomma under diskussionerna. Efter att frågan blivit uppläst diskuterades det kring ämnet och vilka aspekter de professionella tyckte att hängde samman med frågan. Frågorna ställdes i tur och ordning och till sist reflekterades det kring hur deras arbete kring skilsmässa tar fasta på de olika kategorierna.

De olika kategorierna som det diskuterats kring har handlat om: barns psykiska hälsa vid skilsmässa, hur de professionellas eget arbete med barnen och familjerna utförs, vad det finns för stöd och hjälp i vardagen och vilket ansvar de professionella bär för att säkra en god barndom. De professionellas eget initiativ att dela med sig erfarenheter och synvinklar gav mycket mer än bara svaren på frågorna skulle ha gjort. Eftersom det inte handlat om intervjuer så var formen lite ledigare och de professionellas egna kommentarer eller synsätt kommer inte fram så att de skulle vara igenkännbara.

De var alla ense om att barns psykiska hälsa vid en skilsmässa kan vara svår att identifiera, det är väldigt individuellt för varje barn och för vissa kanske det inte förekommer några utmaningar alls. En annan faktor som de professionella tog fasta på var barnets lojalitet till sina föräldrar, barnen kanske inte vill visa sina negativa känslor eller ge uttryck för sina svårigheter då det kan belasta föräldrarna även mera. Då finns det en risk att det utmanande beteendet kommer fram då barnet inte längre orkar hålla uppe fasaden eller bland de hen känner sig tryggast med. Barns agerande och handlingssätt vid utmanande situationer baserar sig på deras tidigare erfarenheter, ett färdigt handlingsmönster kan stöda vid hanterande av avvikande situationer.

I diskussionerna kom det även fram vikten av trygga miljöer och förtroendefulla vuxna. Eftersom barnens uttryck kan vara så olika så kräver det även olika sorters tillvägagångssätt då man arbetar med barnen. Att ge barnen stöd och utrymme kan hjälpa hen att ge uttryck till sina känslor och ifall barnet har någon som kan relatera till situationen kan det bli lättare att tala om skilsmässan. Skam och stigma över skilsmässa kan orsaka att barn inte vill berätta om själva händelsen för andra i sitt liv. För att minska på detta bör den möjliga problematik som uppstår för barnet ses skilt från händelsen, ifall man bara ser skilsmässan som orsaken bakom förändringar i barnets beteende eller avvikande ageranden läggs det skuld på skilsmässan och förhållningssättet mot den kan bli negativt laddad vilket smittar vidare till barnet.

Enligt de professionella var det bästa stödet som kan ges åt barnen utanför hemmet fasthållande av rutiner. Då allting annat förändras i barnets vardag är det viktigt att det finns något som är tryggt och hålls det samma. Att få fortsätta på samma sätt inom småbarnspedagogiken stöder rutinerna i barnets vardag vilket ger stabilitet. En annan avgörande faktor som de professionella tog fasta på var föräldrarnas roll, utan deras samarbete kan den professionella bara hjälpa så mycket. Samtidigt som barnet stöds och hjälps i vardagen så behöver även föräldrarna det, med ett bra samarbete med hemmet blir stödet givande för alla involverade. Då relationen redan från tidigare är bra mellan hemmet och personalen kan det även för föräldrarna vara lättare att berätta om skilsmässan och ta stöd av de professionella.

6.2 Artiklarna

Utav de tretton artiklar som fungerat som tidigare forskning för detta arbete har innehållet och resultatet av sju artiklar (Bilaga 2) valts att fungera som den information som finns i broschyren. De sju artiklar som valts ut har känts mera relevanta för barnets psykiska hälsa och med hjälp av dem har det varit möjligt att kategorisera in risk- och skyddsfaktorerna i fyra olika övergripande grupper. De artiklar som blivit utvalda kändes även mer naturliga att använda som broschyrens innehåll då det låg i baktankarna då artiklarna söktes. Alla de artiklar som använts i bakgrunden handlar om barnets psykiska hälsa vid skilsmässa men de som valts till broschyrens innehåll har haft större tyngdpunkt på det positiva, vilka faktorer som kan fungera som skyddsfaktorer och hur

de kan stödas. Eftersom vissa aspekter i barnet liv kan fungera som både risk- och skyddsfaktorer kommer inte dessa termer att fungera som kategorier utan utgår istället från de övergripande grupperna som risk- och skyddsfaktorerna blivit indelade i och sedan inom varje kategori för sig speglar över hur dessa faktorer inverkar på barnen.

En skilsmässa är alltid en traumatisk upplevelse för ett barn, oberoende är det konfliktfyllt eller inte, vilket delar åsikter om ifall föräldrarna borde stanna tillsammans för barnen skull eller avsluta sitt förhållande. I situationer där det förekommer mycket konflikter i föräldrarnas förhållande kan det dock vara bättre för barnet med en skilsmässa då konflikterna minskar, men en utdragen och konfliktfylld skilsmässa har även en stor inverkan på barnets välbefinnande. (Joyce 2016) Dissing et.al (2017) menar att ifall det förekommer mindre konflikter efter skilsmässan finns det en stor sannolikhet att förhållandet också har varit konfliktfritt vilket stöder barnet välbefinnande och möjligheter att hantera skilsmässan. Baxter (2011) lyfter även fram att hur barnen upplever en skilsmässa beror på ifall de blir borttagna från en konfliktfylld eller stödjande familj.

6.2.1 Utvecklingsstadiet

När ett barn är mellan sju och nio månader gammalt börjar hen utveckla en anknytning till den primära vårdaren och igenom barndomen bygger hen upp en relation baserat på de interaktioner som förekommer och den respons som hen får. Oppawsky (2014) menar att för att fullständigt förstå skilsmässans inverkan på barnet bör vi ta i beaktande vilket utvecklingsstadium hen befinner sig i och se på inverkan både från den psykologiska utvecklingen samt åldersspecifika reaktioner och mönster. För små barn är det viktigt att ofta få träffa båda sina föräldrar för att ha möjligheten att skapa minnen av dem båda och bygga upp en relation som är stabil och förutsägbar. Barn under fem år utvecklas snabbt och för en bra kognitiv utveckling och hjärnans funktion krävs det goda omständigheter där barn i trygghet kan utforska och utvecklas. För en bra utveckling är barn i behov av stabila och närvarande föräldrar som kan svara på hens behov på ett konsistent och känsligt vis. (Clark 2013)

Dissing et.al (2017) kom fram till att stressnivån hos barn som upplevt en skilsmässa inte direkt var relaterat till barnets ålder, de vars föräldrar hade skilt sig före barnet fyllt ett år visade ingen högre känslighet för stress än de barn som varit äldre, men barn med

skilda föräldrar hade en lägre tolerans för stress än de från intakta familjer. Författarna tar dock fasta på hur äldre barn kan vara mer utsatta för stress på grund av att de levt i en konfliktfylld omgivning en längre tid och har upplevt skilsmässan nyligare än de barn vars föräldrar skilt sig när de var under tre år. Enligt Clark (2013) är konsekvenserna för barn under tre år relaterade till deras möjlighet att skapa en god anknytning till föräldrarna, utan den kan barnet ha svårt med självregleringen eller att skapa relationer senare i livet. Hon menar vidare att för barn upp till sexårs åldern kan det ofta förekomma separationsångest, utåtagerande beteende eller avstötningskänslighet då de kan skylla på sig själva för att skilsmässan uppstått.

För Dissing et.al (2017) har deras slutresultat baserat sig på barn i ungefär samma ålder vid rapportering vilket betyder att de som varit yngre vid föräldrarnas skilsmässa haft mera tid på sig att anpassa sig och därför kanske inte rapporterar lika hög stress som de barn som nyligen upplevt skilsmässan. Äldre barn är mer mottagliga för föräldrarnas konflikter medan yngre barn lider mer av bristen på kvalitet i relationen till deras föräldrar. Oppawsky (2014) menar att reaktionen hos barn under tre år oftast är sömnlöshet, irritation, ökningar i skrik och gråt samt klängighet till den närvarande föräldern. För barn mellan tre- och sexårs åldern kan reaktionen komma tydligare fram som uttryck av frustration och ilska i leken. Leken är ett sätt för barnet att bearbeta sina upplevelser vilket betyder att det kan framkomma mycket skrik och bråk ifall stämningen i hemmet är mycket konfliktfyllt.

6.2.2 Rollmodeller

Föräldrarna fungerar som rollmodeller för sina barn och deras reaktioner och beteenden visar för barnen hur man ska hantera konflikter, göra kompromisser och komma till beslut. Föräldrar som inte klarar av att hantera konflikter eller har en hanteringsförmåga vid motgångar ger oftast dessa brister vidare till sina barn vilket kan orsaka svårigheter vid upprätthållande av relationer eller social interaktion. (Joyce 2016) Med ett positivt förhållande till barnet kan föräldern ge uttryck för värme, omsorg och stöd samt stöda barnets inlärning av problemhantering, positiv kommunikation och anpassningsförmåga (Clark 2013). Barn som totalt tappar kontakten med den ena föräldern kan se hens från-

varande som en sorts övergivenhet som barnet själv orsakat, det kan leda till att barnet skyller på sig själv för att den andra föräldern har lämnat dem (Baxter 2011).

Då föräldern själv klarar av att behålla lugnet och tyder med sitt eget kroppsspråk åt barnet att allting är okej signalerar et åt barnet ett sorts lugn. Med hjälp av god och fungerande kommunikation kan föräldrarna stöda barnets möjlighet att utveckla sina sociala färdigheter och det ger barnet en möjlighet att ge uttryck till sina tankar och känslor vid en skilsmässa. Då föräldrarna är lyhört närvarande, lyssnar fördomsfritt och visar förståelse för barnet fungerar kommunikationen bättre. (Clark 2013) Stallman & Ohan (2016) har i sin studie kommit fram till att föräldrarnas konflikter inte har spelat en central roll i utvecklingen av barnets sociala färdigheter. Författarna lyfter fram möjligheten att det konfliktfyllda förhållningssättet som föräldrarna har enbart är dem emellan. Detta betyder att med hjälp av andra sociala kontakter kan föräldrarna fortfarande ge barnen bra inlärningsmodeller och goda redskap för ett positivt förhållningssätt emot sociala interaktioner.

Eftersom föräldrarna fungerar som förebilder för barn har de en bättre möjlighet att hantera skilsmässan ifall den vårdnadshavande föräldern har en god anpassningsförmåga (Joyce 2016). Barn vill identifiera sig med sina föräldrar och ser dem som rollmodeller och vill imitera deras handlingar och beteenden (Oppawsky 2014). I Baxters (2011) studie har föräldrar som själva har rapporterat en sämre mental hälsa även indikerat att deras barn har en större risk att lida av ett försämrat välbefinnande, även fast barnen själva inte upplevde det på samma sätt. Detta kan tyda på att föräldrar som själva är ängsliga endera bättre klarar av att identifiera deras barns utmaningar eller så handlar det om en överrapportering där föräldern utgår från hur hen själv känner saken. Clark (2013) menar att föräldrarna måste ta hand om sin egen hälsa och sitt välbefinnande för att vara goda föräldrar och klarar av att möta barnets behov.

6.2.3 Kunskap

Schaan & Vögele (2016) kom fram till att barn som upplevt skilsmässa har en lägre resiliens, mer sannolikt att ha en avstötningskänslighet samt barndomstrauman, vilka visade ett samband mellan skilsmässan och barnens mentala hälsa. Dessa faktorer kan vara direkt kopplade till ångest och depression hos barn som upplevt en skilsmässa. En-

ligt Joyce (2016) kan det vara en stor problematik inom den allmänna hälsan i samhället då psykiskt utsatta eller försummade barn ofta har utmaningar med socialt samspel, anpassnings svårigheter och det kan förekomma störningar eller avvikelser i deras utveckling. Schaan & Vögele (2016) menar att med hjälp av förebyggande arbete borde de satsas mera på uppbyggnaden av barnets resiliens, vilket skulle ge barnet bättre förutsättningar att hantera skilsmässan och minska på risken för mental ohälsa. De lyfter även upp vikten av att berätta om för barnen orsaken bakom skilsmässan, då barn förstår och kan hantera situationen får de även verktyg som kan minska på ångest relaterat till människorelationer.

För att få en heltäckande bild av barnets behov vid en skilsmässa menar Baxter (2011) att alla parters upplevelser av situationen bör tas i beaktande. Ifall man vid undersökningar enbart lägger vikt på den bedömning föräldrarna eller de professionella gör gällande barnets välbefinnande kan det bli många barn som blir utan det stöd som hen skulle vara i behov av. Utan barnens egna uppfattningar går deras inre värd helt obemärkt och behovet av stöd kan bli totalt obemärkt. Att stöda föräldrarna i att överkomma konflikter och fientlighet gentemot varandra är även en fördel för barnets välbefinnande. (Baxter 2011) Barn som en längre period är utsatta för föräldrarnas konflikter ligger i risken för att bli känslomässigt försummade och de borde få möjligheten till samma socialservice som de som blir fysiskt utsatta för misshandel eftersom effekterna kan vara lika stora på barnets utveckling och välbefinnande (Joyce 2016). Clark (2013) tar förutom det enskilda stödet för barn och familjer även fram vikten av det förebyggande arbetet och gruppverksamheter. I grupp får barnet dela sina erfarenheter vilket kan minska på känslan av ensamhet och isolering, reda ut missuppfattningar och stöder barnens kommunikation.

Oppawsky (2014) menar att barnens reaktion på en skilsmässa oftast kommer tydligast fram som fysiska symptom, hälsovården och rådgivningen blir centrala utgångspunkter för familjerna att söka stöd för deras barn. För ett bra utfört arbete bör de professionella ha kunskap gällande effekterna skilsmässan kan ha på barnet och på vilket sätt barnet ger uttryck för dem. Närvårdaren har enligt Oppawsky den bästa utbildningen för att identifiera barnens symptom då de har kunskap om livsutvecklingen, diagnostik och klinisk vård. Stallman & Ohan (2016) tar även upp vikten av kunskapen gällande föräldrarnas anpassningsförmåga och uppfostringsmetodens inverkan på barnet.

6.2.4 Levnadsförhållanden

Dissing et.al (2017) kom fram till att stressnivån hos barn kan vara direkt kopplad till hur nöjda de är med sina levnadsförhållanden och familjestrukturen. Författarna kom fram till att barn med en ensamförsörjande förälder hade den största risken att uppleva stress medan de barn vars föräldrar har delad vårdnad hade en lägre risk för att uppleva stress, men hade fortfarande en högre risk än de barn vars föräldrar fortfarande bor tillsammans. Då barn har möjligheten att upprätthålla en god kontakt med båda sina föräldrar skyddar det barnet från stressande faktorer och föräldrar som klarar av ett gemensamt föräldraskap har oftast även färre konflikter. Enligt Joyce (2016) har en konfliktfylld relation mellan föräldrarna oftast en direkt inverkan på deras möjligheter att upprätthålla en god relation till barnet och interaktionens kvalitet sjunker vilket kan leda till att barnet känner sig avvisat och bortglömt. Föräldrar vars uppfostringsmetoder förändras till hårdare och mer avvikande har även en oönskad effekt på barnets välbefinnande och de har svårare för att vara mottagliga för barnets behov (Baxter 2011).

Clark (2013) tar fasta på hur ett effektivt föräldraskap kan fungera som en skyddsfaktor för barnen under en skilsmässa. Föräldrar som kommunicerar med sina barn och som kan upprätthålla en vårdande och omhändertagande relation till sina barn stöder resiliensen. Att upprätthålla disciplin in sitt föräldraskap är dock minst lika viktigt då det stöder barnet i förändrande tider, ger förutsägbarhet och tydliga gränser på förväntningar. Stallman & Ohan (2016) tar även upp hur en slapp uppfostringsmetod kan orsaka ökad mängd beteende störningar hos barn och deras möjligheter att upprätthålla sociala kontakter försvagades.

Ensamstående föräldrar som har ett konfliktfylld förhållande har i Baxters (2011) undersökning rapporterat en högre stressnivå, oförmåga att möta barnets behov samt osammanhängande uppfostringsmetoder och ett argsint förhållningssätt. Författaren tar även fasta på hur barn som konsekvent träffar båda sina föräldrar har en bättre förutsättning för en god mental hälsa än de barn som bor med en ensamförsörjare. Barn vars föräldrar inte har ett konfliktfyllt förhållande tydde inte på en lägre nivå av välbefinnande än de barn som fortfarande bodde med båda sina föräldrar.

Känslomässig försummelse är något som kan vara svårt att förstå eller erkänna då det handlar om barnets egen uppfattning och det händer oftast oavsiktligt, föräldern vill inte något illa åt sitt barn men hens förmåga att vara närvarande och tillgänglig för barnet är förhindrat. Då förälder är upptagen med sina egna motgångar och inte klarar av att reagera på barnets behov kan det leda till att barnet känner sig skyldig till att fylla den tomhet som uppstår. (Joyce 2016) Emotionella- och beteende störningar samt barns möjligheter till anpassning är starkt ihopkopplat med föräldrarnas ångest och stress samt konflikter mellan föräldrarna oberoende andra uppfostringsmetoder (Stallman & Ohan 2016). Utöver att föräldrarnas ångest och oro kan väcka samma känslor hos barnet och kan till och meden orsaka ångest och depression hos barnet, så har Stallman & Ohan (2016) kommit fram till att det även inverkar på både de yttre och inre skyddsfaktorerna. Barns anpassningsförmåga har i deras studie starkt varit kopplad till föräldrarnas förhållande och deras egen mentala hälsa.

7 METOD

Arbetet är ett verksamhetsinriktat arbete och slutprodukten är en informativ broschyr som professionella kan använda sig av i sitt arbete med barn vars föräldrar genomgår en skilsmässa. Informationen i broschyren är en sammansättning av teori och praktik, med hjälp av en litteraturöversikt och kartläggningsdiskussioner med professionella har broschyrens innehåll aspekter från båda delarna. Informationen är då en blandning mellan teoretiska reflektioner samt forskningar och de professionellas egna erfarenheter av sitt arbete med barn och familjer som genomgått skilsmässa. Med hjälp av de båda aspekterna ger det ett djup till hur svårigheter i vardagen kan upptäckas och förebyggas, med den teoretiska delen som håller fokus på vilka aspekter av skilsmässan som kan ha en inverkan på barnets psykiska hälsa medan de professionellas egna insikter håller fokuset på bemötandet av barnet och familjen.

Arbetsmetoden är vald baserat på slutproduktens form eftersom det känns som det bästa sättet att få den insamlade informationen ut till de professionella där den gör mest nytta. Informationen i broschyren finns redan tillgänglig, syftet är att få det allt samlat på ett och samma ställe så att den finns lätt tillgänglig och till hands i det vardagliga arbetet. Med en fysisk slutprodukt känns arbetet även mer arbetslivsrelaterat då broschyren har en funktion i de professionellas vardagliga arbete och kan stöda dem i mötet med både

barn och familjer som genomgår en skilsmässa. Då en organisation gör en beställning på ny insamlad data eller nya tankesätt gällande en problematik efterfrågas kan det vara till stor nytta att låta studenten närma sig ämnet på ett mer otraditionellt sätt, då resultatet kan bli till direkt nytta i arbetslivet (Silius-Ahonen & Haldin 2014).

Då syftet med broschyren är att dela kunskapen till personalen inom småbarnspedagogiken blir dess form informativ, eftersom det handlar om att förklara, utbilda eller instruera om ett visst ämne eller fenomen vilket Lindroth (2005) använder som definition på en informativ broschyr. Hon menar även att det är viktigt att tänka på vad innehållet är och vilken sorts information som delas ut eftersom det sätter gränser för den slutliga broschyrens form och layout (Lindroth 2005). Broschyrens form är vald baserad på dess funktion, eftersom den ska finnas lätt till hands bör den vara kompakt och lättläst, för att nå sitt syfte som ett stöd i vardagen för personalen inom småbarnspedagogiken är formen på den vald så att den kan sättas synligt fram och fungera som en påminnelse i vardagen.

Processen av ett verksamhetsinriktat arbete utgörs av fyra olika faser. Under processen av arbetet behöver inte alla faserna komma i direkt ordning efter varandra, den första behöver inte vara helt färdig för att kunna gå vidare till följande och vid behov kan man gå tillbaka och fundera om vissa faser. Detta gör processen levande och föränderliga faktorer under processens gång kan bättre tas i beaktande. (Jämsä & Manninen 2000, s. 28) Ett utvecklingsarbete som inte tar människors funktioner och reaktioner i beaktande kan vara svårt att utföra då dessa är föränderliga faktorer i det vardagliga livet, därför bör arbetet vara flexibelt och möjligheten att ändra på strukturer, utvecklingen och innehållet ska vara möjligt för att skapa ett arbete som är föränderligt och formbart efter behovet (Salonen 2013 s. 14).

7.1 Idé fasen

Idé fasen handlar om att hitta sitt tema och bygga upp planen för arbetet. Det var ganska lätt då temat valdes baserat på det egna intresset av barns psykiska hälsa och vilken inverkan den kan ha på deras uppväxt. Baserat på egen erfarenhet av att vara ett skilsmässobarn känns det som att det finns ett behov för informationen att spridas bland de professionella inom småbarnspedagogiken och ge dem kunskap som stöder det vardagliga

arbetet med barnen. Psykiska svårigheter är inte lika lätta att lägga märke till som de fysiska och därför är detta även ett ämne som kräver mer uppmärksamhet, då svårigheterna eller ohälsan inte syns kan den lätt förbli oupptäckt vilket leder till att den inte blir hanterad eller motarbetad.

Uppbyggnaden av planen blev lite mer krävande då det fanns en hel del faktorer som förändrades och som ledde till att arbetet utfördes ensam. Eftersom arbetet var riktigt i startgroparna gjorde det lättare att anpassa sig till förändringen och enligt Salonen (2013 s. 17) är det även under idé fasen som det ska klargöras vem som är delaktig i processen och vilken tidsram det finns för arbetets utförande så att alla delaktiga är medvetna om hur processen kommer att gå till väga. Detta ledde dock till att arbetet inte fick någon specifik tidtabell vilket gjorde att utförandet inte hände i så rask takt. Salonen (2013 s. 17) menar även att grunden och idén för ett verksamhetsinriktat projekt kan vara den mest avgörande faktor för arbetets lyckande, vilket stämmer bra överens med detta arbete. Med den goda grunden och intresse för det valda ämnet samt beställarens önskemål gällande specificering inom området var idé fasen kort och effektiv.

På grund av intresset för ämnet och att de finns så många olika aspekter att ta i beaktande och synvinklar man kan se på problematiken från så var avgränsandet av temat en lite utmaning. Läsandet av litteratur och tidigare forskningar kring skilsmässans inverkan på barn öppnade nya tankar och gav mera inspiration om vad allt som kunde tas med i arbetet och det växte lite ur kontroll. Vilkka & Airaksinen (2003 s. 18) beskriver risken som finns att arbetet blir för stort och växer till något som inte passar in i tidsramen då den egna professionaliteten utvecklas och kunskaps insamlingen ger nya synvinklar. Tanken och synen på den slutliga produkten fick fokuset dock att hållas på ett lite mindre plan.

Idén om att göra något kreativt med en fysisk nytta kändes som det mest passande både med tanke på arbetets syfte och ämnets koppling till arbetslivet. Jämsä & Manninen (2000 s. 35–36) tar även fasta på vikten av kreativiteten då det ska utformas nya sätt att förverkliga arbetets syfte och med hjälp av att bearbeta sina tankar och idéer kan man systematiskt lägga upp informationen. Kreativiteten har varit en stor faktor i utförandet av detta arbete och att få göra något praktiskt har varit mycket mer passande.

Redan under idé fasen bör man fundera på sin egen professionella identitet, hur mycket tid och resurser som finns att lägga på arbetet och hur det passar in i ens livssituation (Vilkka & Airaksinen 2003 s. 18). Insamlingen av dokumenten utfördes under våren samtidigt som praktikperioden, som även utfördes hos Barnavårdsföreningen, vilket skapade en bra tidsram för arbetet och möjligheten att diskutera med personalen. Då detta arbete är ett beställningsarbete och informationen som samlas kommer att gå till Barnavårdsföreningen är arbetslivsrelevansen tydlig och de söker efter ny relevant information om hur de olika aspekterna i en skilsmässa inverkar på barns mående och psykiska hälsa. Arbetet fokuserar på information som personalen kan använda sig av inom småbarnspedagogiken i mötet med barnen och familjerna samt då de planerar och utför sin verksamhet. Informationen kan bra användas som ett tillägg för personalen på alla småbarnspedagogiska enheter då temat gäller för alla professionella som i sitt vardagliga arbete träffar barn som är under skolåldern.

7.2 Planering

Planeringen av arbetet kom egentligen ordentligt igång då praktiken började på våren eftersom den även utfördes för Barnavårdsföreningen och gav en inblick i deras skilsmässoarbete. Samtidigt blev all den information som är med i broschyren insamlad och planeringen av den slutliga produkten började få sin form. Enligt Salonen (2013 s. 17) innehåller planerings fasen en fysisk skriftig plan på vad som kommer att ingå i arbetet, vilken typ av litteratur som stöder ämnet och hur den söks upp, vem som kommer att ta del av arbetet och i vilken omgivning det kommer att utföras. En skriftlig plan på arbetets utförande blev inte skilt upplagd eftersom det kändes mer naturligt att tala med de professionella först och se vilka aspekter de lyfte fram från sitt arbete. Litteraturen som blev insamlad för broschyrens innehåll blev även en uppgift för praktikperioden vilket då gav tid för uppsökandet av forskningen samtidigt som diskussionerna med de professionella avklarades. All den information som enligt Salonen (2013 s. 17) hör till planerings fasen kom med, de blev inte bara uppskrivna i någon skriftlig plan, men Salonen säger även att dessa faktorer kan vara omöjliga att specificera på förhand och därför handlar det om en fortgående process.

I litteraturen tas det fram olika synsätt på de områden som fungerar som risk- och skyddsfaktorer i barnets liv och hur de kan stödas för att upprätthålla barnens psykiska hälsa. Eftersom en faktor både kan fungera som stöd för barnet eller förvärra situationen behövs det flera olika synsätt på den. Patel & Davidson (2011 s. 68–69) säger att litteraturen som söks för ett arbete ska innehålla olika perspektiv på problematiken så att man får en så bred bild av den som möjligt, ifall man bara väljer artiklar som stöder ens egna teorier och idéer bildas det en falsk uppfattning gällande ämnet. Genom att kategorisera den fakta som kom fram i undersökningarna efter de olika områdena i barnets liv istället för att bara fokusera på vad som stöder barnet och vad som kan göra problematiken värre blev det ett mer lösningsinriktat svar. Fokuset i litteraturöversikten var på den första frågeställningen, där det söktes svar på vilka risk- och skyddsfaktorerna kan vara i ett barns liv.

Patel & Davidson (2011 s. 68–69) fortsätter med vikten av att informationen som samlas in stöder de frågeställningar som satts upp för arbetet, för att få en så sannolik bild som möjligt över det som undersöks bör man tänka på mängden av informationen som samlas in samt hur mycket tid man har till sitt förfogande. Eftersom insamlingen av informationen skedde under praktikperioden var tidsramen färdigt utsatt och stödde i processen. Den andra frågeställningen för det här arbetet besvaras med hjälp av de kartläggningsdiskussionerna som gett en inblick i de professionellas tankar och synsätt på sitt arbete med barn och familjer. Den information som kom fram under diskussionstillfällena blev uppskriven digitalt så att den fanns lätt till hands då utförandet kom igång. Diskussionerna med dessa professionella tog plats under mars-april då den teoretiska grunden fanns som stöd för de diskussioner och samtalsämnen som togs upp.

Planen för den slutliga produkten blev då att slå ihop information både från den teoretiska samt den praktiska sidan, den innehåller ingen direkt lösning till någon problematik utan ska snarare fungera som ett stödverktyg och botten för hur man kan gå tillväga för att stöda barnen. Vilkka & Airaksinen (2003 s. 56–57) menar att informationen inte ska handla om en utredning av problematiken utan snarare stöda den kunskap som redan finns för att stöda den slutliga produktens funktion. Författarna tar även fasta på olika faktorer som bör tas i beaktande då man söker information till sitt arbete. De aspekterna handlar om kriterier och resurser som finns till förfogande, vilka möjligheter man själv besitter och vad beställarens önskningar varit gällande arbetet samt behovet som mål-

gruppen är i behov av. Målgruppen för detta arbete blev då de professionella inom småbarnspedagogiken och informationen som samlats in är till för att stöda deras arbete, beställarens önskningar gällande ämnet blev förstärkta under praktikperioden och samtidigt växte även de resurser som fanns tillgängliga för utförandet av arbetet.

7.3 Utförande

Utförandet av arbetet handlar om att sätta ihop själva broschyren utgående från den information som blivit samlad. Det är ett viktigt skede av arbetet då det handlar om att sammanställa informationen i en sådan form att den stöder sitt syfte som ett verktyg för de professionella och innehållet håller sitt fokus på de frågeställningar som ställts i början av processen. Det är i utförande fasen som alla elementen från de tidigare faserna kommer ihop och realiserar arbetet, det är en utmanade fas då det aktiveras professionella kvalifikationer som planerande, självständighet, organiserande, flexibilitet och hanterande av det osäkra (Salonen 2013 s. 18). Det blev en utmanande process som verkligen utmanade den självständiga delen av arbetet, då det inte fanns någon annan att hålla tidtabellen för blev processen ganska utdragen över sommaren.

Utförande fasen började med att informationen som kommit fram från litteraturen gicks igenom utgående från de kategorier som den blivit indelad i enligt vilka risk- och skyddsfaktorerna kan vara. Dessa kategorier handlar om levnadsförhållanden, kunskap, utvecklingsstadium och rollmodeller eftersom det var vad som för det mesta togs fasta på i undersökningarna. För att få in informationen om hur de professionella kan stöda i dessa områden blev det som samlats in under kartläggningsdiskussionerna även reflekterat i de samma områdena. De professionellas insikter stötte mycket de resultat som kommit från litteraturöversikten. Frågorna och de svar som de professionella gett var allt samlat in i samma dokument så det var lätt att söka fram och kategorisera den information som skulle komma med.

Ihop sättandet av själva produkten gick ganska lätt och gick smidigt. Med bra förberett material och med den grundliga litteraturöversikten fanns det gott med information att få med i broschyren. Ett gott och grundligt förarbete gjorde sammansättningen smidig och effektiv. Eftersom tidtabellen inte riktigt höll och själva arbetet stod stilla en stund var det mycket hjälpsamt att den information som skulle komma med i den slutliga pro-

dukten var så grundligt igenomgången. Fastän processen blev ganska utdragen så kändes det ändå att informationen var färskt i minnet, det krävdes lite inläsning i den litteratur som användes för att få med alla aspekter men efter att under årets gång ha läst ganska många gånger om den information som är med i broschyren så har en hel del fastnat väldigt bra i minnet.

Det blev en utmaning med att veta hur mycket av informationen som slutligen kunde få en plats i broschyren. Eftersom syftet med den var att finnas som stöd i det vardagliga arbetet och vara lättanvänd krävdes det även en noggrann igenomgång av vad som var den mest relevanta och aktuella informationen. För att få broschyren att se estetisk och lockande ut var mängden och placeringen av texten ett krävande arbete. Det var lättare att ta bort text än att sätta något till så processen började med att all information sattes in i kategorier och därifrån gallrades en del bort och en hel del av texten blev sammansatt och förkortad för att nå en optimal mängd av information på en sida. För att få ihop den slutliga versionen av broschyren användes nätsidan canva.com.

7.4 Utvärdering

Utvärdering av arbetet är något som pågår i alla faser men är speciellt viktigt då det slutliga resultatet sätts ihop (Salonen 2013 s. 18). Under processens gång har det hänt många förändringar och utvärderingen av den slutliga produkten handlade om hur relevant och användbar den kändes för arbetslivsrelevansen. För att utvärdera arbetet som utförs krävdes det även en tillbaka blick på bakgrunden och utgångspunkten för arbetet, hur bra den slutliga produkten besvarar på behovet och de frågeställningar som fungerat som ram för arbetet. Eftersom broschyren kändes bra och informationen i den relevant för arbetslivet orsakade det några förändringar i de tidigare faserna i arbetet. Genom att fokusera på det tema som lyftes starkast fram i broschyrens information krävdes det lite omformulering av arbetets syfte och grund. Här kändes det bra att processen varit så levande och flexibel eftersom det gav utrymme för förändring. Det gav även möjligheten att se vikten av att specificera och avgränsa sitt ämne så att arbetet inte blir för stort. Salonen (2013 s. 18) säger även att utvärderingsfasen är ett bra tillfälle att föra arbetet tillbaka till de andra faserna ifall det inte känns färdigt eller kräver mera substans.

När arbetet blev färdigt och informationen som blivit insamlad fick sin palts i den slutliga produkten kändes det som en ganska stor lättnad, fastän det funnits motstridigheter längs med vägen så passade allt bra ihop i den slutliga produkten och känslan av arbetets relevans har bara blivit starkare. Detta är ett ämne som kräver mera utforskning och kunskap och detta arbete rör bara en bråkdel av hela det ämne som är skilsmässans inverkan på barn. Samtidigt känns det som att informationen är relevant och hoppas att det finns nytta av produkten även ute på fältet.

Medan broschyrens sammansättning för det mesta gick ganska smidigt blev det lite mer krävande att sätta ihop den slutliga rapporten på arbetet. Det har varit en utmanande process som krävt mycket tid och reflektion tillbaka till utgångspunkten och bakgrunden av arbetet för att skapa en fungerande och sammanknuten helhet av hela arbetet. Då arbetet känns färdigt och går vidare till det avslutande arbete krävs det mycket tid och resurser för att sammanställa den slutliga produkten och skriva rapport på det utförda arbetet (Salonen 2013 s. 18).

7.5 Etiska aspekter

Ett av de mest privata kontexterna en människa rör sig i är hemmet och den egna familjen. Då det görs forskningar gällande så privata kontexter är informationen som samlas in mycket känslig och där bör forskarna anstränga sig för att skydda människor privatliv och känslig information. (Jacobsen 2012 s. 34) När det görs forskningar och undersökningar bör forskaren följa de etiska riktlinjer som finns för god vetenskaplig praxis. Forskningsetiska delegationen (2012 s. 18–19) har sammanfattat de riktlinjer en forskare bör följa för att på ett etiskt rätt sätt kunna utföra undersökningen där de lyfter fram god vetenskaplig praxis, öppenhet och ärlighet, förmågan att samarbeta, rätt representation av data, rättvis kreditering och lov för anskaffning av data. Under processen av detta arbete är det viktigt att tänka på hur man presenterar informationen och på vilket sätt de olika vuxna i barnets liv representeras. Den information som samlas in ska vara ärlig och ta vara på alla aspekter som kan inverka på barnets psykiska hälsa.

Jacobsen (2012 s. 34) lyfter fram att när det görs undersökningar gällande människor handlar det oftast om personlig information som samlas in och därför bör forskarna noga följa etiska riktlinjer för att försäkra sig om att respondenternas anonymitet be-

hålls. Även då det inte handlar om direkta intervjuer bör forskarna tänka på vilket sätt de presenterar de människor som ingår i undersökningen, att inga människogrupper kränks eller att man svartmålar någon. För det här arbetet handlar det om att inte se föräldrarna som den enda orsaken till förändringar i barns psykiska hälsa, utan snarare se problematiken bakom och lyfta fram situationer som orsakar problem istället för personerna.

De etiska aspekterna kom även starkt fram i sammansättandet av produkten, som skribent blev det även att fundera på hur de professionella presenteras i arbetet och att inte de framträds på ett kränkande eller nervärderande sätt. Det blev en balans mellan att framföra information som kan vara nödvändig att besitta då man arbetar med barn vars föräldrar genomgår en skilsmässa samtidigt som informationen ska presenteras så att kunskapen är givande för dem som använder den. Som studerande var det dock svårt att veta hur mycket information som borde tas med, hur kunniga de som redan är i arbetslivet är gällande ämnet så att det inte kränker den kunskap de redan besitter.

8 RESULTAT

Slutresultatet av detta arbete är den slutliga produkten som är i formen av en broschyr (Bilaga 3). Som grund för arbete har använts en litteraturöversikt och kartläggningsdiskussioner med professionella som arbetar med barn och familjer som genomgår skilsmässa.

Bakgrunden i arbetet har fokuserat på vad psykiska hälsa innebär och hur det definieras enligt World Health Organisation (WHO), som även har fungerat som definitionen för begreppet i detta arbete. Detta stödde sökandet av informationen då det gav en avgränsning på ett annars väldigt brett ämne. Med socialpedagogiken som teoretisk referensram har arbetet fått sin insyn i det pedagogiska arbetet med människor och fokus på de aspekter som de professionella inom småbarnspedagogiken använder sig av i arbetet med barnen. Genom att utgå från bemötande, kommunikation samt individ och gemenskap från den socialpedagogiska teorin har kunskapen som samlats in för broschyren varit lättare att kategorisera.

8.1 Litteraturen

De olika studierna har kommit fram till att beroende på barnets utvecklingsstadium så kan reaktionerna vara väldigt olika och barn ger uttryck för sin oro över skilsmässan på olika sätt (Oppawsky 2014). För barn under tre år kan skilsmässan även ha en skadlig effekt på hens möjlighet att bilda bra anknytningsmönster till båda sina föräldrar och därför ha svårare med sociala relationer senare i livet. För barn mellan tre- och sexårs åldern kom det mest fram avstötningskänslighet och ett större behov av den närvarande vuxna. (Clark 2013) För små barn kan det vara svårt att förstå orsaken till skilsmässan eller även vad som egentligen händer. Äldre barn kan vara mer mottagliga för sina föräldrars konflikter och reagerar starkare på de signaler som föräldrarna förmedlar, äldre barn har även levt en längre tid i en stressfylld miljö ifall föräldrarna har haft mycket konflikter (Dissing et.al 2017).

Att barn lär sig sina sociala färdigheter och handlingsmönster av sina föräldrar i de interaktioner som de har är väl känd information. I en skilsmässosituation händer det många förändringar och det kan vara svårt att tydligt identifiera vilka faktorer som inverkar på barnen. Artiklarna har alla dock tagit fast på konflikter mellan föräldrarna och deras inverkan på barnets förmåga att anpassa sig, vilket även varierar beroende på barnets ålder. Långa konfliktfyllda relationer kan inverka på barnets välbefinnande då hen är utsatt för en negativ omgivning (Joyce 2016) men med en positiv relation till barnet kan föräldrarna fortfarande stöda en bra utveckling inom kommunikation, problemhantering och anpassningsförmåga (Clark 2013). Föräldrarnas förmåga att vara närvarande och se barnets behov har i alla artiklarna varit en utgångspunkt för att barnet ska lära sig positiva handlingsmodeller och klara av att anpassa sig till situationen.

Med en bredare kunskap om skilsmässans inverkan blir det även lättare att identifiera och hantera möjliga motgångar som kan uppstå. Enligt artiklarna krävs det mera kunskap åt föräldrarna gällande deras handlingars inverkan på barnets välbefinnande under skilsmässan. Det pointerades flera gånger att de flesta föräldrarna inte medvetet vill orsaka svårigheter eller utmaningar för deras barn (Stallman & Ohan 2016). Föräldrarna kan själva vara mycket upptagna med allt som händer i deras egna liv och därför möjligtvis inte ser eller kan identifiera barnets behov. De professionella som arbetar med familjer och barn borde ha kunskap gällande både barnens reaktioner (Oppawsky 2014)

samt vilka faktorer i föräldrarnas förhållningssätt som kan inverka på barnets välbefinnande för att kunna förebygga möjliga psykiska svårigheter eller mentala problem (Joyce 2016).

Barnets levnadsförhållanden kan påverka anpassningen då det kan förorsaka mera stress i en annars också utmanande situation. Artiklarna tog fasta på föräldrarnas konflikter och uppfostringsmetoder som faktorer vilka inverkar på hur bra barnet anpassar sig efter skilsmässan (Joyce (2016). Även familjekonstellationen är något som relativt ofta kommer fram då flera studier stöder det att barnet ska ha en möjlighet att upprätthålla en god relation till båda sina föräldrar (Dissing et.al 2017). De studier som tog fram ensamförsörjande föräldrar kom fram till att barnets välmående är mer utsatt då relationen till den andra föräldern brister (Baxters 2011). Dessutom kan det då förekomma brister i uppfostringsmetoder (Stallman & Ohan (2016), då den ena föräldern är ansvarig för helheten och inte har en motpart som kan erbjuda stöd, samt förälderns möjlighet att vara närvarande för barnet då man blir ensam vuxen som ska sköta hela hushållet, ekonomin och vårdanden av barnen på egen hand (Dissing et.al 2017).

Sammansättningsvis har föräldrarnas handlingsmönster och reaktioner den största inverkan på barnet. Konflikter kan ge barnet en ostabil uppväxtmiljö som kan kan inverka på den psykiska hälsan. Även föräldrarnas möjlighet att vara närvarande för barnet inverkar på hur barnet upplever skilsmässan och hur hen får möjlighet att ge uttryck för den oro som uppstår. För att skydda barnet från riskerna som medför utmaningar senare i livet behövs det andra trygga vuxna i barnets omgivning som kan se dessa faktorer. Då föräldrarna själva inte klarar av att möta barnets behov kan andra vuxna ge det stöd som barnet är i behov av och en möjlighet för barnet att bearbeta processen.

För frågeställningen gällande barnets risk- och skyddsfaktorer för den psykiska hälsan under en skilsmässa blir det tydligaste svaret föräldrarnas möjlighet att hantera situationen och vara medvetet närvarande för sina barn. Att dela med sig kunskap och göra alla mer medvetna om skilsmässan och dess inverkan på barnet blir den professionellas mest centrala roll här. Det fungerar som en skyddsfaktor för barnets psykiska hälsa då hen inte ensam behöver gå omkring och bära på dåligt samvete eller oroliga tankar. Med delad kunskap mellan alla parter blir barnets skyddsfaktorer förstärkta.

8.2 Slutprodukten-Broschyren

Den insamlade informationen har blivit kategoriserad enligt de aspekter av socialpedagogiken som fungerar som den teoretiska referensramen för detta arbete eftersom det är de områden som de professionella inom småbarnspedagogiken arbetar med i det dagliga mötet med barnen. De olika faktorerna i barnets liv som kan inverka på den psykiska hälsan och möjligheten att hantera situationen kan vara både positiva och negativa, beroende på det individuella barnet och situationen. Därför utgår kategorierna från pedagogiska områden istället för inverkande faktorer för den psykiska hälsan. De risk- och skyddsfaktorer som framkom från litteraturens resultat, vilka handlade om utvecklingsstadiet, kunskap, rollmodeller samt levnadsförhållanden, har blivit insatta under den rubrik som stöder dem mest. Här sammanfattas nu hur resultaten från litteraturen och de professionellas insikter bildar innehållet i broschyren.

Under rubriken bemötande i broschyren kommer personalens ansvar att skapa en trygg och säker miljö där barnet kan uttrycka även sina negativa känslor. Genom att vara lyhörd och lyssna till de egna instinkterna kan de professionella i mötet med barnet reagera på avvikelser eller förändringar som kan tyda på utmaningar hos barnet. Personalen har även möjligheten att fungera som goda rollmodeller för barnen i relationer och stöda hen att upprätthålla goda relationer med båda sina föräldrar (Clark 2013). Då det talas positivt om båda föräldrarna, även med de andra vuxna inom småbarnspedagogiken, samt med ett neutralt förhållande till föräldrarnas konflikter stöds barnets möjligheter till ett gott bemötande av alla de vuxna i hens omgivning (Stallman & Ohan 2016). Enligt de professionellas syn handlar bemötandet av barnet mycket om att vara på samma nivå, ge utrymme till barnet men inte pressa fram någon sorts reaktion eller kommentar på situationen. När den vuxna är närvarande och visar intresse kan barnet ta stöd och utrymme för uttryck på eget initiativ.

Kommunikationen som stödredskap för de professionella handlar mest om att öppet tala om skilsmässa och upprätthålla en god kommunikation med båda föräldrarna. Både artiklarna samt de professionella kom till den slutsatsen att en god kommunikation med hemmet stöder arbetet med barnet, då de professionella ger information och kunskap till föräldrarna ger det även möjligheten för föräldrarna att bättre stöda sina barn (Schaan & Vögele 2016). Då den professionella visar tilltro till båda föräldrarna och deras för-

mågor att stöda sitt barn kan det tillsammans arbetas för att stöda barnet. Kommunikation med barnet visar även att det finns en vuxen nära som lyssnar och visar intresse för hen, det finns utrymme att uttrycka även de negativa känslorna (Clark 2013). Från diskussionerna togs det här fasta på hur kommunikationen fungerar båda vägarna, den professionella ska även visa genuint intresse för det barnet har att säga. Kroppsspråket har här en central roll, både den professionellas egna förhållningssätt till ämnet samt hens förmåga att läsa av barnet i stunden.

Gemenskapen i arbetet handlar långt om att se barnet som en aktiv aktör i de gemenskaper som hen tar del av. Då den professionella är medveten om barnets levnadsförhållanden (Dissing et.al 2017) och vilka gemenskaper hen tar del av även utanför den småbarnspedagogiska verksamheten ger det mera förståelse och kunskap gällande barnets situation (Baxter 2011). Genom att arbeta med den gemenskap som barnet tar del av inom småbarnspedagogiken kan det även göras en mer tillåtande och öppen atmosfär som stöder barnets möjligheter att ge uttryck för sina känslor (Clark (2013). Med arbete inom gemenskapen motarbetas även skammen och stigman som finns i samhället och barn ska inte behöva känna sig mindre värda eller avvikande från de andra barnen i gruppen (Joyce 2016). Genom att stärka gemenskapen ger de professionella även möjligheten för barnet att skapa goda kontakter och relationer med de andra barnen och personalen. Gemenskapen kom även fram i diskussionerna då de professionella hänvisade till de grupper de själva arbetet med, då barnet är i en gemenskap där ämnet är relevant för alla skapar det en tryggare atmosfär och barnet kan har lättare att öppna sig.

Till slut sammanfattas även kort hur avvikelser i den psykiska hälsan kan förekomma hos barn i olika åldrar (Clark 2013), vilka sorters uttryck barnen kan ge och vad det är som de professionella bör vara uppmärksamma på då de misstänker att barnets psykiska hälsa är i risk (Oppawsky 2014). Det är viktigt för de professionella att komma ihåg att de inte ensamma behöver ha svaren och lösningarna till allting, då det väcks oro över ett barn finns det alltid andra professionella som kan konsulteras och tillsammans kan det sammansättas den stödform som passar bäst för det individuella barnet (Clark 2013). De professionella som deltagit i diskussionerna lyfte även fram vikten av samarbete med andra instanser, då de professionella är medvetna om vilka andra instanser som arbetar med barn och skilsmässor har de lättare att hänvisa vidare ifall problematiken blir för stor eller situationen för utmanande för barnet.

9 DISKUSSION

I dagens samhälle blir skilsmässa allt vanligare även hos familjer med riktigt små barn. Detta innebär att de professionella inom småbarnspedagogiken kommer allt oftare att arbeta med barn som befinner sig i en utmanande situation på grund av föräldrarnas separation. Det är även viktigt att komma ihåg att det inte alltid behöver vara en skilsmässa då föräldrarna skiljer sig, reaktionen hos barnet kommer att vara den samma oberoende har föräldrarna varit gifta eller inte. I detta arbete har termen skilsmässa används, vilket tyder på att föräldrarna varit gifta, men den kunskap som behövs för att stöda barnet är den samma oberoende den status som föräldrarnas förhållande har definierats med. För att se vilka faktorer som kan inverka på barnets psykiska hälsa vid en skilsmässa har det fokuserats på risk- och skyddsfaktorer i barnet liv och hur med hjälp av att identifiera och stöda dem blir även stödet för barnet adekvat.

Den teoretiska referensramen som i detta arbete har varit socialpedagogiken och i huvudsak de tre kategorierna bemötande, kommunikation samt individen och gemenskapen har fungerat som det som har fått allting att hänga samman. De socialpedagogiska teorierna om de tre olika kategorierna har stött indelningen av informationen och gett en ram för arbetet inom vilken kunskapen kommer samman. Den socialpedagogiska teorin har fungerat bra då arbetet har fokuserat på relationer mellan människor och hur de professionella inom småbarnspedagogiken kan stöda barn vars föräldrar genomgår skilsmässa. Ur ett socialpedagogiskt perspektiv handlar det sociala arbetet om metoder, kunskap och värderingar som de professionella använder sig av i sitt arbete vilket utgör den professionella identiteten. Dessa har en stor betydelse då det främsta redskapet som de professionella arbetar med är sig själva och barnen ser de vuxna som förebilder. Socialpedagogiken har en central roll inom småbarnspedagogiken då det kommer till att göra barnen delaktiga och integrerade i samhället.

9.1 Resultat diskussion

Resultaten från både litteraturen samt diskussionerna med de professionella tog fasta på hur individuell reaktionen på skilsmässan kan vara för barnen och att det finns många inverkande faktorer. Madsen (2006 s. 217) menar att genom att identifiera barnet som

sin enskilda individ skapar det en relation mellan parterna där handlingarna förblir individens egna uttryckssätt utan rätt och fel. Här kommer barnets ålder och utvecklingsstadium in, då den professionella är medveten om reaktionerna som kan förekomma i en specifik ålder och ser det individuella barnets behov. Det handlar även om att inte se skilsmässan som orsaken bakom förändringar i barnets beteende eller förekomsten av någon möjlig problematik. Relationen ska utformas av ömsesidig respekt, nära kontakt, inlevelse samt tillit då arbetet strävar efter en god kontakt mellan de professionella och barnen (Madsen 2006 s. 104). De professionellas bemötande av barn stöder upprätthållningen av barnets egna skyddsfaktorer. Då barnets ålder och utvecklingsstadium fungerar som en skyddsfaktor handlar det om att hen får närhet och möjligheten att skapa en god relation till en vuxen. Med ett gott bemötande av barnen kan den professionella inom småbarnspedagogiken ge möjligheten för barnet att skapa en god och trygg relation som stärker hens möjligheter att skapa relationer även senare i livet.

Bemötande handlar om vårt sätt att möta den andra människan och skapa grunden för en god relation. I arbetet innebär detta att skilsmässan inte ses som orsaken bakom alla förändringar i barnets beteende, genom att utgå från det individuella barnet skapar den professionella ett möte med barnet där det finns utrymme för reaktioner och känslor. Då den professionella bemöter barnet som en enskild individ ger det även möjligheten att ta i beaktande barnets ålder och utvecklingsstadium. Den professionella bör dock vara medveten om sina egna förhållningssätt då de kan inverka på arbetet som utförs med barnen. I mötet med andra människor bör vi tänka på våra egna förhållningssätt och hur vi ser på individen, inte problematiken som ligger bakom (Cederlund & Berglund 2014 s. 90–91). Då den professionella är lyhörd och skapar utrymme för barnet att utrycka sig ger det både barnet en uppfattning om att det finns vuxna som lyssnar och stöder samt utrymme för personalen att läsa av även det icke-verbala i kommunikationen.

Ett gott bemötande ger även barnet en god förebild och de professionella kan fungera som rollmodeller för barnet då hen är i interaktion med andra och skapar nya relationer. Barnets levnadsförhållanden kan orsaka osäkerhet bland de andra barnen och ifall barnet känner skam eller ser sig som avvikande är den vuxnas trygga och säkra närvaro och stöder barnets möjligheter att anpassa sig till situationen. Enligt Tjersland et.al (2010 s. 213–214) är tid utan tvivel den mest avgörande faktor för att kvaliteten på relationen och gemenskapen ska bli god.

Kommunikationen fungerar som byggstenen för våra interaktioner, med hjälp av den skapar vi vår identitet och sociala interaktioner med andra (Cederlund & Berglund 2014 s. 35–36). Med hjälp av kommunikation strävar den professionella efter förståelse och medvetenhet i förhållande till barnet (Madsen 2006 s. 216) vilket i sin tur även stöder bemötandet och relationsbyggandet. Med hjälp av en god kommunikation och relation även med föräldrarna får den professionella kunskap gällande barnets levnadssituation och de stora förändringarna som händer i barnets liv. Detta stöder även barnets möjligheter att tala om den möjliga problematik som finns hemma då föräldrarna visar tillit emot personalen genom att själva tala om ämnet. Kommunikationen mellan de professionella och barnet skapar möjligheten för en anknytning som baserar sig på beroendet av sociala kontakter (Madsen 2006 s. 254–255). Lojaliteten till föräldrarna kan hindra att barnet utrycker sina negativa känslor och de kan istället framkomma som förändringar i beteende eller koncentrationssvårigheter då barnet håller uppe en fasad.

Då man öppet kan tala om ämnet skilsmässa blir det även en mer vardaglig sak som kan hjälpa den skam barnet möjligtvis upplever samtidigt som det minskar stigmat som finns i vårt samhälle gällande skilsmässor och skilsmässobarn. Vid utförandet av aktiviteter finns det utrymme för kommunikation där båda parterna är jämlika (Cederlund & Berglund 2014 s. 111), vilket inom småbarnspedagogiken skapar utrymme att öppna upp ämnet skilsmässa. Med god kommunikation kan den professionella säkra att barnet känner sig hört och sett, men även den icke-verbala kommunikationen spelar en central roll. Då den professionella kan läsa av de signaler och kroppsspråk som barnet använder sig av kan det vara lättare att identifiera motgångar eller avvikelser i beteende. Med god kommunikation mellan personalen och hemmet stöder det även möjligheten för en god relation som stöder barnets möjligheter att ge uttryck även för de negativa känslorna.

Att se det individuella barnet behövs för att kunna identifiera hens inre skyddsfaktorer, utvecklingsstadium och vilka resurser hen har till förfogande att hantera en utmanande situation. För att se individen och den möjliga problematik som uppstår vid utmanande situationer bör man även se på den gemenskap och omgivning som hen tar del av (Cederlund & Berglund 2014 s. 69–73). Genom att hålla fokuset på barnets egna resurser och stärka de områden som fungerar som skyddsfaktorer för barnet håller den professionella fokuset på barnets egna styrkor. En av de viktigaste gemenskaperna som en människa kan höra till är familjen (Cederlund & Berglund 2014 s. 164) och därför kan

det ha en stor inverkan på den psykiska hälsan då den gemenskapen slutar existera. Den småbarnspedagogiska verksamheten som barnet tar del av fungerar även som en viktig gemenskap i hens liv och kan stöda barnets uppfattning om gemenskap även då föräldrarnas förhållande tar slut. För att se de skyddsfaktorer som finns i barnets omgivning måste man se barnet i relation till sin gemenskap, den omgivning hen tar del av samt vilka möjligheter det finns för barnet att vara en aktiv deltagare (Cederlund & Berglund 2014 s. 69–73). Kunskapen gällande alla involverades inverkan på varandra är även avgörande för att den professionella kan stöda barnet, med delad kunskap till föräldrarna kan det tillsammans skapas ett handlingsmönster som stöder barnet att hantera situationen.

Den slutliga produkten som resultat för arbetet ger information om hur de professionella i sitt vardagliga arbete kan ta i hänsyn barn vars föräldrar som genomgår skilsmässa. Eftersom en persons psykiska hälsa är en väldigt individuell sak bör de professionella ta det enskilda barnets behov i beaktande. På ett mer allmänt plan kan de professionella arbeta för att göra deras gemenskap inom småbarnspedagogiken mer öppen och tillåtande, systematiskt arbeta för att göra skilsmässa till ett mera diskuterat och öppet ämne. Då minskar det på mängden skam som barnet kan uppleva och ökar möjligheten för barnet att ge uttryck för sina känslor. Resultatet fungerar för att få en heltäckande bild över hur de professionella kan arbeta och vilka aspekter de bör ta i beaktande i sitt arbete, men det lämnar även utrymme för den individuella aspekten. För att resultatet skulle ge ett djupare svar på den första forskningsfrågan skulle det krävas mera forskning av enskilda barns upplevelser över den egna psykiska hälsan. För att få svar på den frågan borde metoden som används vara intervjuer eller observationer av skilsmässobarn.

För de professionellas insikter fungerade kartläggningsdiskussionerna bra, ifall arbetet varit lite större och mer ingående hade även intervjuer med de professionella varit ett bra tillvägagångssätt. Eftersom den primära rollen som barnets fostrare hör till föräldrarna kändes det inte konstigt att deras roll även här var central. För att se helheten och alla de faktorer som inverkar på barnet bör det absolut ses på den gemenskap som hen hör till.

9.2 Metoddiskussion

Arbetet blev ett verksamhetsinriktat arbete för den orsaken att informationen ska finnas lätt till hands och vara användbar i vardagen. Samtidigt som en litteraturstudie nog hade stött ämnets syfte och kunskapen från den hade blivit samlad på ganska samma sätt så kändes det mer givande att göra något lite mera arbetslivsrelaterat. Litteraturöversikten som fungerade som botten för den information som kom med i broschyren är väldigt lik en litteraturstudie och med hjälp av den fick detta arbete den största delen av sitt innehåll.

Metoden var ganska svår att komma igång med och i början kändes det ganska utmanande att hitta information om hur ett verksamhetsinriktat arbete egentligen borde utföras. Den information som sedan kom fram gällande utförandet av arbetet hittades först en bit in i arbetets skrivande och därför känns det som om vissa delar av processen blev kortfattade eller föll helt bort. Den största delen som kanske hade fungerat som bra stöd för arbetets gång var skrivandet av någon sorts dagbok eller logg under processen, den biten föll helt bort då arbetets struktur redan var uppsatt och det kändes onödigt att börja från mitten av arbetet att föra någon dagbok.

Annars känns valet av metod ganska bra och fastän det varit en lite guppig och utsträckt resa så känns det nu som det var det rätta valet. Det har hunnit hända många förändringar längs med vägen, vilket såklart är en del av själva processen, vilket har lett till en hel del förändringar från den ursprungliga tanken. Vägen har även varit lång då det tog över ett år att få arbetet slutfört och det blev en ganska lång paus i det efter att praktikperioden hade tagit slut. Den slutliga produkten blev lite annorlunda än den första tanken, men med tanke på hur arbetet har framskridit så har förändringarna bara varit åt det bättre hållet.

9.3 Fortsatt forskning

Det finns ganska lite forskning gällande skilsmässans inverkan på de allra yngsta barnen, men det är definitivt ett område som i framtiden kommer att behövas information om. Det är ett svårt ämne att forska i på grund av den otaliga mängden faktorer som påverkar barnens reaktioner samt den individuella uppfattningen hos varje enskilt barn. Men med hjälp av den kunskap som framkommer från forskningen fås det flera metoder och tillvägagångssätt för det vardagliga arbetet med barnen.

Inom detta ämne som arbetet har specificeras på så borde det forskas mera om barns psykiska hälsa på både individuell samt samhällelig nivå. Med forskning gällande även de minsta barnens psykiska hälsa under de olika stadierna i utvecklingen skulle det säkert ge en starkare utgångspunkt för de professionella då de identifierar utmaningar i barnets vardag. För att få en helhets täckande syn så kräver det dock att alla dimensioner och faktorer i barnets liv tas i beaktande, vilket är ett mycket stort område. Forskningen inom området skilsmässa med små barn sträcker sig över många olika professioner och kunskapsområden. På alla de olika yrkesområdena görs det egna undersökningar och forskningar gällande ämnet, men det bästa slutresultatet fås då all den kunskap som samlats in sätts ihop och kompletterar varandra.

KÄLLOR

Afifi, T.; Granger, D.; Joseph, A.; Aldeis, D. & Denes, A. 2014, The Influence of Divorce and Parents' Communication Skills on Adolescents' and Young Adults' Stress Reactivity and Recovery. *Communication research*. 42

Atiles, J.; Oliver, M. & Brosi, M. 2017, Preservice Teachers' Understanding of Children of Divorced Families and Relations to Teacher Efficacy. *Educational Research Quarterly.* 40 (3), s- 25-49

Barnavårdsföreningen. 2018, *Om oss, stärkt föräldraskap- bättre barndom*. Tillgänglig: https://bvif.fi/sv/omoss/ Hämtad: 26.10.2019

Baxter, J. 2011, Family structure, co-parental relationship quality, post-separation paternal involvement and children's emotional wellbeing. *Journal of Family Studies*. 17 (2), s. 86-109

Brand, J. E.; Moore, R.; Xi, S. & Yu, X. 2019, Parental divorce is not uniformly disruptive to children's educational attainment. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America.* 116 (15), s. 7266–7271

BRIS. 2013, *"Lyssna på mig" Barnets upplevelse av skilsmässa och föräldrars konflikter.* Tillgänglig: https://www.bris.se/globalassets/pdf/rapporter/bris_lyssna_pa_mig.pdf Hämtad: 2.2.2020

Cederlund, C. & Berglund, S-A. 2014, *Socialpedagogik - pedagogiskt socialt arbete.* Liber AB, Stockholm

Clark, B. 2013, Supporting the mental health of children and youth of separating parents. *Paediatrics & Child Health*. 18 (7), s. 373–377

Dissing, A. S.; Dich, N.; Andersen, A-M.; Lund, R. & Rod, N. H. 2017, Parental break-ups and stress: roles of age & family structure in 44 509 pre-adolescent children. *European Journal of Public Health*. 27 (5), s. 829-834

Deshpande, A. & Pandey, N. 2014, Psychological impact of parental divorce on children: A qualitative study. *Indian Journal of Health & Wellbeing*. 5 (10), s. 1201-1205

Ensi- ja turvakotien liitto. *Ero lapsiperheessä*. Tillgänglig: https://ensijaturvakotienliitto.fi/tukea-ammattilaiselle/ero-lapsiperheessa/ Hämtad: 11.1.2020

Folkhälsan. 2019, *Familjerådgivning.* Tillgänglig: https://www.folkhalsan.fi/barn/vard-och-stod/familjeradgivning/ Hämtad: 13.1.2020

Forskningsetiska delegationen. 2012, *God vetenskaplig praxis och handläggning av misstankar om avvikelser från den i Finland.* Tillgänglig: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf Hämtad: 26.10.2019

Isometsä, N. & Ostrow, M. 2018, *Bemötande av barn och föräldrar vid skilsmässa.* Tillgänglig: https://www.avi.fi/documents/10191/10173227/December2018_Isomets%C3%A4_Ostrow/4ad89fc3-7579-4480-ac95-cdcea644ab90 Hämtad: 1.2.2020

Jacobsen, D. I. 2012*, Förståelse, beskrivning och förklarning – introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialarbete*. Studentlitteratur Ab, Lund.

Joyce, A. N. 2016, High-conflict divorce: A form of child neglect. *Family court review.* 54 (4) s. 642–656

Juslin, E.; Liljeroth, P. & Vaartio-Rajalin, H. 2013, *Resursförstärkande mångprofessionell yrkespraxis; social- och hälsovårdsutbildning i utveckling*. Novia publikation och produktion, serie R: Rapporter 3/2013

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000, *Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla* Tummavuoren kirjapaino Oy, Vanda

Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt 8.4.1983/361. Tillgänglig: https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1983/19830361?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=umg%C3%A4ngesr%C3%A4tt#L1P2 Hämtad: 8.1.2020

Lag om småbarnspedagogik 13.7.2018/540. Tillgänglig: https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2018/20180540 Hämtad: 18.11.2020

Lindroth, L. 2005, *How to create exiting brochures*. Teaching Pre-K. 35 (5), s. 23–24

Madsen, B. 2006, *Socialpedagogik, Integration och inklusion i det moderna samhället.* Studentlitteratur, Lund

McConville, D. 2013, Treating Children in Families of Divorce. *The Brown University Child and Adolescent Behavior Letter*. 29 (12), s. 1058-1073

Mevorach, M. & Miron, M. 2011, Experienced Early Childhood Teachers as Graduate Students: A Process of Change. *Early Childhood Education.* 39, s. 7–16

Mieli. a, *Vad är psykisk hälsa?* Tillgänglig: https://www.mielenterveysseura.fi/sv/förstasidan/fmhf/vad-är-psykisk-hälsa Hämtad: 8.11.2019

Mieli. b, *Välbefinnandet.* Tillgänglig: https://mieli.fi/sv/f%C3%B6rstasidan/psykisk-h%C3%A4lsa/v%C3%A4lbefinnandet Hämtad: 7.11.2020

Oppawsky, J. 2014, The nurse sees it first, the effects of parental divorce on children and adolescents. *Annals of Psychotherapy & Integrative health*. s. 1–8

Patel, R. & Davidson, B. 2011, *Forskningsmetodikens grunder- Att planera, genomföra och rapportera en undersökning.* 4 uppl., Studentlitteratur, Lund

Rappaport, S. R. 2013, Deconstructing the Impact of Divorce on Children. *Family Law Quarterly*. 47 (3), s. 353-377

Salminen, M. 2014, Lasten ja nuorten mielenterveys ja syrjäytyminen. *Sosiaali- lääketieteellinen aikakausilehti*. 3, s. 143–145

Salonen, K. 2013, *Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön, opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle.* Turun ammattikorkeakoulu, Åbo

Shaan, V. & Vögele, C. 2016, Resilience and rejection sensitivity mediate long-term outcomes of parental divorce. *European Child and Adolescent Psychiatry*. 25 (11), s. 1267-1269

Silius-Ahonen, E. & Haldin, D. 2014, *Om verksamhetsinriktade examensarbeten.* Yrkeshögskolan Arcada, Helsingfors

Skolverket. 2010, *Perspektiv på barndom och barns lärande. En kunskapsöversikt om lärande i förskolan och grundskolans tidigare år.* Kunskapsöversikt

Stallman, H. M. & Ohan, J. L. 2016, Parenting Style, Parental Adjustment, and Co-Parental Conflict: Differential Predictors of Child Psychosocial Adjustment Following Divorce. *Behaviour Change.* 33 (2), s. 112–126

Statistikcentralen. 2019*, Nedgången i giftermålsfrekvensen tilltog*. Tillgänglig: https://www.stat.fi/til/ssaaty/2018/02/ssaaty_2018_02_2019-11-14_tie_001_sv.html Hämtad: 8.1.2020, Publicerad: 14.11.2019

Talentia. *Arki, arvot ja etiikka.* Tillgänglig: https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/ Hämtad: 16.11.2019

Tjersland, O. A.; Engen, G. & Jansen, U. 2010, *Allianser – värderingar, teorier och metoder i socialt arbete.* Studentlitteratur AB, Lund

Utbildningsstyrelsen, 2018. *Grunderna för planen för småbarnspedagogik 2018.* Tillgänglig: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/grunderna-for-planen-for-smabarnspedagogik-2018_0.pdf Hämtad: 11.1.2020

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003, *Toiminnallinen opinnäytetyö.* Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsingfors

Von Knorring, A-L. 2012, *Psykisk ohälsa hos barn och ungdomar*. Studentlitteratur, Lund

WHO. 2018, *Mental health: strengthening our response.* Tillgänglig: https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response Hämtad: 8.11.2019

Äktenskapslag 13.6.1929/234. Tillgänglig: https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1929/19290234?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=%C3%A4ktenskap#O4 Hämtad: 8.1.2020

Östberg, V. 2001, *Hälsa och välbefinnande.* Tillgänglig: http://www.sofi.su.se/polopoly_fs/1.65360.1323949696!/SOU_2001_55_del3.pdf Hämtad: 7.11.2020

BILAGOR

Bilaga 1: Frågorna för kartläggningsdiskussionerna

Diskussionsfrågorna

1. **Barns psykiska hälsa och välbefinnande under en skilsmässa.**

Hur kan man se det och vad inverkar på barnets välbefinnande?

2. **Hur arbetet utförs, skillnader och liknelser mellan professioner.**

Åsikter om var problematiken kommer tydligast fram?

3. **Stöd och hjälp i vardagen.**

Hur ser arbetet annorlunda ut ifall barnet visar starka symptom? Har du träffat barn som inte visar symptom alls?

4. **De professionellas ansvar att ge barnet en bra barndom.**

Ligger fokuset alltid på föräldrarnas roll, vad är de professionellas roll under skilsmässan?

Bilaga 2: Artiklarna för innehållet av broschyren

Baxter, Jennifer. 2011	*Family structure, co-parental relationship quality, post-separation paternal involvement and children's emotional wellbeing*
Clark, Brenda. 2013	*Supporting the mental health of children and youth of separating parents*
Dissing, Agnete S.; Dich, Nadya; Andersen, Anne-Marie Nybo; Lund, Rikke & Rod, Naja H. 2017	*Parental break-ups and stress: roles of age & family structure in 44 509 pre-adolescent children*
Joyce, Alexa N. 2016	*High-conflict divorce: A form of child neglect*
Oppawsky, Jolene. 2014	*The nurse sees it first, the effects of parental divorce on children and adolescents*
Shaan, Violetta & Vögele, Claus. 2016	*Resilience and rejection sensitivity mediate long-term outcomes of parental divorce*
Stallman, Helen M. & Ohan, Jeneva L. 2016	*Resilience and rejection sensitivity mediate long-term outcomes of parental divorce*

Bilaga 3: Broschyren

Barns psykiska hälsa vid skilsmässa

Hur du som professionell inom småbarnspedagogiken kan stöda barn vars föräldrar genomgår skilsmässa

Då föräldrarnas resurser i vardagen inte räcker till finns de professionella som andra trygga vuxna i barnets liv. Ge möjligheten för barnet att bearbeta processen och utrymme att ge uttryck för den oro som uppstår.

- En stödande och tillåtande miljö ger möjligheten för barn att uttrycka sig och känna gemenskap.
- Håll fast vid rutinerna då allting annat i barnets omgivning förändras.

Barn i olika åldrar

Under tre åringar:

- Oftast fysiska symptom, som brist på sömn och aptit eller värk i kroppen
- Möjligheten till en god anknytning till båda föräldrarna är hotad
- Behöver stöd i att skapa goda relationer

3–6 åringar:

- Reagerar på frånvaron av den andra föräldern som avstötningskänslighet
- Beroende av en vuxens närvaro, söker uppmärksamhet och bekräftelse

Äldre barn reagerar starkare på en konfliktfylld omgivning. Reaktionen kan även komma långt efter att skilsmässan egentligen har skett, då barnet känner att det finns utrymme för hen.

- Reaktionen är individuell för varje barn
- Låt barnet vara barn, se till att det finns utrymme för barnet att uttrycka sig på sitt eget initiativ

Sammanfattning

Se problematiken skillt från situationen.

- Se utmaningar som uppstår som enskilda faktorer, inte som resultat av någon specifik händelse
- Stöd och hjälp barnet just där hen befinner sig, på barnets nivå och utgående från hens individuella behov
- Då utmaningar förekommer ska fokuset hållas på att stöda att klara av dem och stärka sina egna resurser

Kom ihåg:
Det finns alltid stöd att få då det uppstår oro över ett barn., ingen behöver ensam bära ansvaret.
Ifall barnets välbefinnande är i risk kan det konsulteras med andra som arbetar med barn och familjer.

ARCADA

Källa:

Vihtonen, Ina. 2020, *Stöd för barns psykiska hälsa vid skilsmässa- En broschyr för professionella inom småbarnspedagogiken.* Examensarbete, Arcada, det sociala området, Helsingfors.

Bemötande

Var lyhörd och lyssna på de egna instinkterna. Skapa en trygg miljö där barnet får utrymme att uttrycka sig.

- Det finns inget som för mycket stöd, visa barnet att det finns närvarande vuxna som lyssnar och accepterar
- Fundera på de egna värderingarna och hur de framkommer i mötet med barnet

Fungera som goda rollmodeller, stöd barnet i att upprätthålla positiva relationer till båda sina föräldrar. Visa hur det goda samarbetet mellan föräldrarna och daghemmet fortsätter.

- Tala positivt om båda föräldrarna, både med barnet och de andra vuxna
- Var partisk, håll en neutral ställning vid konflikter mellan föräldrarna

Var en närvarande och trygg vuxen, men kom ihåg den professionella rollen.

Kommunikation

Skapa utrymme för kommunikation. Visa att det är okej att uttrycka även de negativa känslorna.

- Lojaliteten till föräldrar kan göra det svårt för barnet att uttrycka sig
- Läs av det icke-verbala, genuina reaktioner kan sällan täckas

En god relation till båda föräldrarna stöder barnet. Kommunikationen är avgörande för arbetets framgång.

- Föräldrarna kan förtro sig till personalen, berätta om utmaningar eller avvikelser som de noterat hos sitt barn
- Arbeta tillsammans för att stöda barnet, visa tillit till båda föräldrarna och deras förmågor att stöda barnet

Dela med kunskap till föräldrarna. Arbeta tillsammans för att skapa positiva handlingssätt och verktyg för att stöda barnet.

Gemenskap

Var medveten om barnets levnads-förhållanden, boendet och vem som är närvarande i barnets vardag.

- Medvetenhet ger förståelse och kunskap gällande barnets situation
- Extra fokus på de vardagliga rutinerna, ger stabilitet då det sker förändringar

Arbeta för en tillåtande och öppen gemenskap.

- Tala om olika former på familjer, gör skilsmässa till ett öppet samtalsämne
- Arbeta emot skammen och fördomarna som finns gällande skilsmässa
- Visa att det inte gör barnet avvikande, genom att generalisera skilsmässa stöder man även barnens möjligheter att hantera och bearbeta situationen

Genom att stärka gemenskapen i gruppen får barnet en möjlighet att skapa goda kontakter med både de andra barnen och med de professionella.